

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

OSOBINE LIČNOSTI KOD KOŠARKAŠA

Završni diplomski rad

Student:

Josip Gunjača

Mentor:

prof.dr. Jadranka Kolenović-Đapo

Sarajevo, maj/svibanj, 2018.

SAŽETAK

Košarka je kolektivna sportska igra sa osnovnom karakteristikom neprekidnog sukobljavanja dvije grupe igrača na relativno malom prostoru. Ličnost, kao veoma složen i obuhvatan sustav u psihologiji, predstavlja potencijalno koristan način da se pokušaju opisati određena ponašanja u sportu. U fokusu ovog istraživanja je razumijevanje načina na koji su osobine ličnosti, samoefikasnost i samoprocjena kompetencija povezane s pozicijama u igri, dobi te različitim nivoima natjecanja kod košarkaša.

Cilj našeg istraživanja je ispitivanje osobina ličnosti, percepcije samoefikasnosti i samoprocjene kompetencija kod košarkaša s obzirom na nivo na kojem se natječu, dob, te pozicije koje igraju. Na uzorku koji čini 113 košarkaša prosječne dobi $M= 21.123$, ($SD=4.474$) primjenjeni su sljedeći instrumenti: Upitnik o socio-demografskim obilježjima, NEO-FFI, Skala percepcije samoefikasnosti i Skala samoprocjene taktičko-tehničkih kompetencija kod košarkaša.

Dobiveni rezultati pokazuju da između juniora i seniora postoji statistički značajna razlika na dimenzijama ličnosti ekstraverzija i otvorenost, te u percepciji samoefikasnosti. Utvrđene su i statistički značajne razlike između vanjskih i unutarnjih igrača u dimenziji savjesnost, te razlika koja doseže graničnu statističku značajnost na dimenziji ekstraverzije. Između prvoligaša i drugoligaša nisu pronađene značajne razlike niti na jednoj od mjerenih varijabli.

Ključne riječi: košarka, osobine ličnosti, percepcija samoefikasnosti, samoprocjena kompetencija, pozicije u košarci

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Ličnost i postignuće u sportu	2
1.2. Košarka.....	4
1.3. Stanje u BiH košarci.....	5
1.4. Pozicije igrača u košarci.....	5
1.5. Razlike između sportaša s obzirom na različite pozicije u igri	6
1.6. Razlike između sportaša s obzirom na profesionalni nivo na kojem nastupaju.....	7
1.7. Razlike između sportaša juniorske i seniorske dobi.....	9
1.8. Pet Velikih.....	11
1.9. Percepcija samoefikasnosti	12
1.10. Kompetencije	13
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	14
3. METODOLOGIJA	15
3.1. Ispitanici	15
3.2. Instrumentarij	15
4. REZULTATI.....	24
5. DISKUSIJA	28
6. ZAKLJUČAK	34
7. LITERATURA.....	35
8. PRILOG.....	37

1. UVOD

Autori Larsen i Buss (2008, str. 4) definiraju ličnost kao skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni i koji utječu na interakcije pojedinca i njegove adaptacije na okolinu. U skladu s ovom definicijom autori zaključuju da je ličnost koherentna te relativno stabilna kroz vrijeme, što znači da se postojanje određene osobine ličnosti pokazuje putem relativno dosljednih obrazaca ponašanja u različitim situacijama.

Košarka se izdvaja kao izrazito složena igra, sa veoma specifičnim strukturnim i funkcionalnim osobinama. Često se definira kao polistrukturni kompleksni sport sa osnovnom karakteristikom neprekidnog sukobljavanja dvije grupe igrača na relativno malom prostoru. Ličnost, kao veoma složen i obuhvatan sustav u psihologiji, predstavlja potencijalno koristan način za opis i objašnjenje ponašanja u sportu (Andrić, 2011). Ukoliko osobine ličnosti promatramo kao kontinuirane i bipolarne dimenzije čini se opravdanim uspoređivati sportaše, tj. u ovom slučaju košarkaše u odnosu na dobne skupine (juniore i seniore), nivo na kojem igraju te pozicije u igri.

Samoeфикаsnost podrazumijeva uvjerenje pojedinca u vlastitu kompetentnost i uspjeh na određenom zadatku. Osoba s visokom razinom samoeфикаsnosti pristupa natjecateljskim situacijama puna samopouzdanja i entuzijazma. Također, stupanj samoeфикаsnosti određuje da li će neka osoba pristupiti situaciji postignuća ili je izbjegavati. Što je viša razina samoeфикаsnosti u natjecateljskim situacijama to su bolja postignuća i niža emocionalna pobuđenost (Bandura, 1982, prema Coxu, 2005). Prema Bandurinom modelu samoeфикаsnost raste s uspjehom, vikarijskim iskustvom, verbalnom persuazijom i emocionalnom pobuđenošću, od kojih je najvažniji uspjeh. Napisano implicira da postignuti uspjeh povećava očekivanja budućeg uspjeha. Prema tome, nakon ponavljanih uspjeha osoba razvija jak doživljaj samoeфикаsnosti, te povremeni neuspjesi postaju manje značajni (Cox, 2005). Samoeфикаsnost se pokazala kao snažan indikator uspješnosti kada su sposobnosti pojedinačnih sportaša izjednačene, kao naprimjer u hrvanju u produžetku natjecanja (Krane, Marks, Zaccaro i Blair, 1996, prema Cox, 2005). S obzirom na to da različita istraživanja ukazuju na povezanost samoeфикаsnosti sa sportskom izvedbom bilo bi zanimljivo ispitati da

li postoje razlike u samoeфикаsnosti između košarkaša s obzirom na dob, nivo na kojem igraju te njihove pozicije u igri.

U tekstu koji slijedi elaborirat ćemo osnovne koncepte koji su predmetom ovog istraživanja, te ćemo pokazati u kojem stupnju rezultati dosadašnjih studija potkrepljuju doprinos osobina ličnosti, samoeфикаsnosti i kompetencija kod košarkaša.

1.1 Ličnost i postignuće u sportu

Poropat (2009, prema Allen, Greenles i Jones., 2013) tvrdi da je izvedba u poslu, kao i u akademskom okruženju uvjetovana faktorima povezanim s kapacitetom osobe i njenom spremnošću za obavljanjem radnih zadataka kojima upravlja ličnost. U sportskom kontekstu uspjeh je isto tako dijelom uvjetovan kapacitetom sportaša (naprimjer, sposobnost da se nosi s pritiskom) i spremnošću za obavljanjem posla (naprimjer, trud, ustrajnost), pa se na osnovu toga može pretpostaviti da bi veza između ličnosti i sportskog postignuća mogla reflektirati ranije navedene veze ličnosti s akademskim i poslovnim uspjehom. Naravno, u obzir treba uzeti kritične razlike između navedenih domena, ali određene sličnosti između njih mogu sugerirati na slične povezanosti s ličnosti (Allen i sur., 2013). Ličnost, kao veoma složen i obuhvatan sustav u psihologiji, predstavlja primjenljiv, koristan i relevantan način za opis i objašnjenje ponašanja u sportu. Za bavljenje sportom i postizanje uspjeha, značajna su individualna obilježja sportaša koja se ukoliko između njih postoji određena međusobna povezanost smatraju kao jedna složena dispozicija koja se identificira kao osobina ličnosti (Andrić, 2011).

Dosadašnji nalazi ukazuju da ličnost ima važan utjecaj na sportsku izvedbu, ali buduća istraživanja bi trebala pružiti više detalja o jačini efekta, za svaku od pet dimenzija ličnosti, te o tome kako je ličnost povezana s drugim važnim faktorima koji utječu na sportski uspjeh, kao što su sagorijevanja, liderstvo i slično. Iz razloga što ličnost ima potencijal da moderira važne relacije u sportu, vrlo je važno razumjeti da li se i kako njen utjecaj mijenja kada su u pitanju određene razlike između sportaša, kao i različite populacije sportaša, kako bi oni koji istražuju i rade sa njima mogli prilagoditi svoje intervencije pojedinačnim klijentima ili kontekstu u kojem djeluju (Allen i sur., 2013). Uzevši ovo u obzir, možemo pretpostaviti da različiti sportski konteksti (različiti sportovi, različite pozicije igrača u određenoj sportskoj igri) mogu na različite načine utjecati na ličnost sportaša. Vjerojatno košarka kao i neke

druge kolektivne sportske igre, potiče sklonost pomaganju unutar faza i modela taktike igre te psihološke mehanizme suočavanja s različitim situacijskim problemima u igri. Košarka zahtijeva različite oblike suradnje koji se temelje na uzajamnom pomaganju svih pet igrača, a samim tim potiče razvoj specifičnih osobina ličnosti, kao što su razumijevanje igre, ambideksternost, taktička disciplina, taktička odgovornost i kooperativnost (Trninić S., Kardum i Mlačić, 2010).

Često se postavlja pitanje jesu li razlike u dimenzijama crta ličnosti između sportaša i nesportaša takve zbog iskustva sportaša ili zbog prirodnog procesa selekcije u kojem pojedinac koji ima određene osobine ličnosti, ima snažniju želju i nagon za bavljenjem sportom. Na ovo pitanje nema jednoznačnog odgovora, no rezultati istraživanja najčešće podržavaju hipotezu gravitiranja sklonosti (Morgan, 1974; prema Coxu, 2005, str. 28). Prema ovoj hipotezi, pojedinac koji ima stabilnu, ekstravertiranu ličnost sklon je sportskim doživljajima. Kako se proces natjecanja odvija, opstaju najstrastveniji i najuporniji sportaši, to jest ostaju oni koji posjeduju najvišu razinu ekstraverzije i stabilnosti (Cox, 2005). S druge strane, valjanost sklonosti ne isključuje mogućnost da bavljenje sportom može pospješiti razvoj ličnosti. Tattersfield (1971; prema Coxu, 2005) proveo je istraživanje u kojem je izričito promatrao profile ličnosti dječaka koji su sudjelovali u plivačkom programu svoje dobne skupine tijekom pet godina treniranja. Rezultati su pokazali da je kod dječaka za to vrijeme utvrđeno značajno povećanje ekstraverzije i stabilnosti. Pokazano je kako bavljenje sportom prije dobi zrelosti ima značajne razvojne efekte na ličnost te da je iskustvo mladog sportaša presudno i vrlo bitno u oblikovanju pozitivnih osobina ličnosti kao što su samopouzdanje i neovisnost (Cox, 2005). Schurr, Ashley i Joy (1977, prema Coxu, 2005) su u svom istraživanju jasno pokazali da postoje razlike u profilima ličnosti između igrača iz momčadskih i individualnih, kao i direktnih i paralelnih sportova. Utvrdili su da su sportaši koji se bave momčadskim sportovima anksiozniji, ovisniji, ekstravertiraniji i žustro-objektivni, ali i manje senzibilno-maštoviti od sportaša koji se bave individualnim sportovima. Sportaši direktnih sportova percipiraju se kao neovisniji i s manjom snagom ega od sportaša koji se bave paralelnim sportovima. S obzirom na to da se sportaš u jednom sportu često razlikuje u profilu ličnosti od sportaša u drugom sportu može se zaključiti da ne postoji univerzalni sportski tip ličnosti koji je karakterističan za sve sportaše.

1.2 Košarka

Košarka je timski sport u kojem dvije ekipe razvijaju svoje akcije u zajedničkom prostoru uz sociomotoričku interakciju igrača u odnosu na loptu. Košarka podrazumijeva dinamiku kretanja koja zahtijeva prostorno i vremensko usklađivanje akcija u kojima sudjeluje svih pet igrača. U skladu s tim, košarka je tipičan predstavnik interakcijskog sporta gdje je cilj u fazi pozicijskog ili tranzicijskog napada kreirati selektivan šut, a u fazi pozicijske ili tranzicijske obrane spriječiti otvoren šut, kao i ne dozvoliti više od jednog šuta protivnika kroz suradničko ponašanje cijele momčadi. Košarkaška igra je nedjeljiva cjelina, tj. obrana uvjetuje napad, a napad uvjetuje obranu, pri čemu su obje ekipe istodobno usmjerene ka istom cilju. Glavni cilj u fazi napada je kreirati otvoren šut, dok je u fazi obrane glavni cilj spriječiti otvoren šut (Trninić, M., 2015). U grupi sportskih igara, košarka se izdvaja kao izrazito složena igra, sa veoma specifičnim strukturnim i funkcionalnim osobinama. To je dinamična igra u kojoj dominiraju brze promjene, iz akcije u akciju, ali ne samo ekipna, već i individualna sportska igra, u kojoj su istovremeno sadržani individualni i kolektivni načini nadigravanja (Andrić, 2011). Zbog velike kompleksnosti košarkaške igre i raznovrsnosti uloga igrača s obzirom na pozicije koje igraju njihov potencijal i uspješnost mogu biti različito strukturirani, što znači da igrači mogu postići približno jednaku razinu uspješnosti u igri na različite načine, odnosno da je specifična struktura faktora koji određuju uspješnost u košarci uvjetovana specifičnom strukturom dimenzija igračeva potencijala (Dežman, Trninić, S. i Dizdar, 2001). Uzevši u obzir navedeno objašnjenja možemo pretpostaviti kako bi optimalna kombinacija izraženosti osobina ličnosti mogla biti preduvjet za učinkovito funkcioniranje košarkaša zbog toga što u sportu kao što je košarka igrač treba uskladiti svoje reakcije sa suigračima, kao i u odnosu na protivnika i kriterij suđenja. Osobine ličnosti kao regulatori usmjerenog ponašanja mogu biti različito izraženi kod pojedinih tipova igrača zbog njihovog genskog potencijala kao i zbog kompleksnosti zadataka unutar uloga pojedinog igrača u igri. Pretpostavlja se kako višegodišnji proces sportske pripreme u košarci može poticati stupanj izraženosti pojedinih faceta osobina ličnosti u odnosu na pozicije i uloge pojedinog igrača u igri, neovisno o njihovoj relativnoj stabilnosti (Trninić, M., 2015). U skladu s tim, određeni broj istraživanja u psihologija sporta usmjerio su se na definiranje sustava kriterija za procjenjivanje dispozicija (naprimjer, osobine ličnosti) i cjelokupne uspješnosti u izvedbi, kao važnih izvora informacija za sportsku pripremu i razvoj vrhunskih igrača i momčadi. Model odabira igrača trebao bi se provoditi na temelju prepoznavanja, ne samo relevantnih sposobnosti, znanja i vještina, već i na temelju stupnja izraženosti pojedinih

temeljnih i specifičnih osobina ličnosti. Elitne sportske institucije imaju sustav za procjenjivanje igrača što omogućuje provedbu sportske dijagnostike i prikladnu selekciju kako bi se što manje griješilo u procjenjivanju igračeva potencijala i njegove ukupne stvarne kvalitete (Trninić, S., 2006, prema Trninić, M., 2015).

1.3 Stanje u BiH košarci

Stanje u domaćoj košarci godinama se pogoršava i rezultiralo je različitim financijskim problemima kako pojedinih klubova tako i samog saveza. Sve manje mladih se bavi košarkom zbog toga što popularnost košarke zadnjih godina drastično opada. S obzirom na to da naše istraživanje uključuje pojedine klubove iz domaćeg prvenstva vrlo je bitno navesti da je ono odraz generalnog stanja u našoj košarci. Zbog toga što je profesionalnih košarkaša sve manje i velik broj juniora popunjava rostere seniorskih ekipa. Također, zbog smanjenoga broja mladih košarkaša u savezu je odlučeno da granica za juniore ove sezone ostanu rođeni 1999. godine i mlađi, što znači da su juniori i oni igrači koji imaju 19 godina i koji bi nekad prije već bili seniorski igrači.

1.4 Pozicije igrača u košarci

U košarci je bitno razlikovati individualni i timski aspekt kvalitete pojedinog igrača. Individualni aspekt kvalitete pojedinog tipa igrača odnosi se na uspješno obavljanje onih zadataka u igri u kojima se jedan igrač suprotstavlja protivničkom igraču (naprimjer, igra "jedan na jedan" u obrani ili u napadu). S druge strane timski aspekt kvalitete pojedinog igrača oslikava koliko on pojedinačno pomaže u ostvarenju svojih suigrača. Pravila košarke ne definiraju striktno pozicije igrača, tako da su te pozicije uglavnom dio cjelokupne strategije. Postoji pet tradicionalnih pozicija koje većina ekipa ima u svojim napadačkim i obrambenim akcijama. To su razigravač, bek-šuter, krilo, krilni centar i centar. Razigravač je vođa tima i on poziva određene akcije na terenu. Glavna zadaća bek-šutera je pogađanje vanjskih šuteva. On također mora biti i dobar dodavač i dribler, kako bi mogao pomagati razigravaču pri prijenosu lopte. Krilni igrač je često najraznovrsniji igrač na terenu koji pored dobrog driblinga i vanjskog šuta mora biti i dobar skakač. Krilni centar mora imati dobre fizičke dispozicije kako bi uspješno "čistio" prostor ispod koša te imao velik broj skokova.

Centar može postizati mnogo poena, ali pored toga mora biti i dobar skakač i bloker (Ducksters 2008, prema Sindik, 2011). Međutim, uloge se mijenjaju i s obzirom na položaj igrača na igralištu i s obzirom na smjer kretanja u obrani i napadu, pa bi igrači trebali reagirati u skladu s trenutnim položajem na terenu, u odnosu na položaj lopte i s obzirom na poziciju ostalih igrača na terenu (Nikolić, 1993; Trninić S., 2006, prema Trninić M., 2015). Trninić S. i Dizar (2000, str. 223) detaljnije opisuju uloge igrača s obzirom na poziciju koju pokrivaju. Razigravač organizira i kontrolira napad, dok u obrani diktira razinu pritiska s obzirom na svoj položaj na terenu. Bek šuter je često najbolji strijelac u ekipi, odlikuju ga vanjski šut i i prodor s loptom. U obrani on mora održavati pritisak i biti bolji skakač od razigravača, kao i biti u stanju igrati obranu izvan reketa, ali i u reketu. Zadaci niskog krila su slični onima bek šutera, s tim što nisko krilo mora biti vrlo dobro u skoku. Visoko krilo je primarno zaduženo za obrambeni i napadački skok, poentiranje iznutra, te sprječavanje laganih poena s poludistance i reketa. Za razliku od centra visoko krilo igra obranu i vani (oko linije za tri poena) i unutra. Centar je najčešće najbolji unutarnji obrambeni igrač (obrambeni skok, pomaganje na prodorima), najbolji bloker, te najbolji strijelac iznutra u ekipi.

1.5 Razlike između sportaša s obzirom na različite pozicije u igri

Allen i sur. (2013) navode kako se samo mali broj istraživanja bavio razlikama u ličnosti na temelju pozicija u igri, te da su se ta istraživanja obično fokusirala na specifična ponašanja sportaša, više nego na karakteristike ličnosti. Cox je (1987) na uzorku od 157 odbojkašica pokušao utvrditi da li blokeri, smečeri i serveri pokazuju različite psihološke profile s obzirom na različite zadatke koje obavljaju. Rezultati ukazuju na to da se te grupe razlikuju samo u određenim varijablama fokusiranja pažnje. Točnije, utvrđeno je da tehničari, u usporedbi s blokerima i smečerima, imaju širok internalni fokus i u stanju su misliti na više stvari odjednom. Zadaci tehničara u odbojci su slični onima organizatora igre u košarci, u smislu da on cijelo vrijeme mora znati koju igra treba diktirati, uzevši u obzir prednosti i slabosti svojih napadača, kao i slabosti i jake strane obrane protivničke momčadi (prema Coxu, 2005). Rezultati istraživanja na igračima baseballa ukazuju da su igrači na napadačkim pozicijama odgovorniji od igrača na obrambenim pozicijama (Greenwood i Simpson, 1994, prema Allen i sur., 2013). Pored toga, određeni broj istraživanja navodi da su sportaši na napadačkim pozicijama više ekstravertirani od onih na obrambenim pozicijama (Kirkcaldy,

1982b, prema Allen i sur., 2013). Novije istraživanje koje je ispitivalo osobine ličnosti i stereotipe povezane s pozicijama igrača u hokeju pokazuje da se napadači, obrambeni igrači i golmani ne razlikuju značajno ni u jednoj od pet temeljnih dimenzija ličnosti (Cameron, Cameron, Dithurbide i Lalonde, 2012).

Pored navedenih istraživanja koja su ispitivala odnos osobina ličnosti i pozicija u različitim sportovima, postoje i nalazi koji pokušavaju objasniti ovaj odnos kada je riječ konkretno o košarci. Sindik (2009, prema Trinić, 2015) je proveo istraživanje u kojem je pokušao utvrditi da li postoje razlike u pojedinačnim specifičnim osobinama ličnosti i percipiranoj grupnoj koheziji kod košarkaša s obzirom na različite pozicije koje igraju. Rezultati su pokazali da nema statistički značajnih razlika između košarkaša, niti u odnosu na dvije temeljne pozicije u momčadi (bekovi i krila/centri), kao niti u odnosu na četiri pozicije u momčadi (razigravač, bek šuter, nisko krilo, krilni centar/centar). Sindik (2011) je u svom istraživanju nastojao utvrditi faktore razlika u dimenzijama Velikih Pet osobina ličnosti kod vrhunskih hrvatskih seniorskih košarkaša, koji igraju na različitim pozicijama u momčadi. Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika između košarkaša s obzirom na različite pozicije koje igraju u dimenzijama Velikih Pet osobina ličnosti, osim u dimenziji Otvorenost. Bekovi pokazuju značajno više nivoa Otvorenosti u odnosu na krila i centre. Također, autor ističe da je mnogo više statistički značajnih korelacija pronađeno u poduzorku krila i centara nego u poduzorku bekova, što upućuje na mogućnost da je ličnost bekova kompleksnija.

Međutim, nije neopravdano očekivati određene razlike u ličnosti između igrača koji igraju na različitim pozicijama s obzirom da različite pozicije često mogu zahtijevati različita ponašanja koja mogu biti manje ili više prikladna za osobe s određenim karakteristikama ličnosti (Trinić, M., 2015). Unatoč tome, trenutno ne postoji dovoljan broj empirijskih dokaza da bi mogli izvoditi čvršće zaključke o tim razlikama (Allen i sur., 2013).

1.6 Razlike između sportaša s obzirom na profesionalni nivo na kojem nastupaju

Morgan (1985) je ispitivao razlike u raspoloženjima između sportaša i nesportaša u kojem je utvrdio da su sportaši, pogotovo oni uspješni, izražavali jedinstven profil raspoloženja koji je on nazvao profil "sante leda". Ukoliko sportaš postiže niske rezultate na "negativnim"

skalama raspoloženja koje uključuju napetost, depresiju, bijes, umor i zbunjenost, te visok rezultat na "pozitivnoj" skali koja se odnosi na energičnost, nacrtana krivulja podsjeća na santu leda. Koristeći ovu terminologiju, iz Morganove hipoteze se može zaključiti da uspješni sportaši više izražavaju profil "sante leda" nego manje uspješni sportaši.

Povezanost između pet temeljnih dimenzija ličnosti i izvedbe u sportu dosad je istraživana samo u studijama sa prigodnim uzorcima. Jedan od uobičajenih pristupa u istraživanju odnosa između ličnosti i sportske izvedbe je uspoređivanje rezultata testova ličnosti sportaša koji se natječu na nižem nivou i sportaša koji se natječu na višem nivou. Problem s ovakvim načinom ispitivanja je nemogućnost isključivanja nekih drugih varijabli koje pridonose razlikama u izvedbi, međutim, ovakva istraživanja ipak nude vrijedne informacije o tome kako je ličnost povezana sa sportskim uspjehom (Allen i sur., 2013). Saznanja o razlikama u osobinama ličnosti i percepciji samoeфикаsnosti košarkaša uspješnijih i manje uspješnih momčadi mogla bi doprinijeti boljem razumijevanju ukupne situacijske učinkovitosti košarkaša, ali i učinkovitijem trenažnom procesu.

Veliki broj studija pokušao je objasniti razlike između vrhunskih i manje uspješnih sportaša koristeći interakcijski model koji uključuje osobine ličnosti kao trajne dispozicije i psihičko stanje kao specifičnu prolaznu reakciju raspoloženja na okolinske podražaje koja ovisi o situaciji. Sažeto, uspješni vrhunski sportaš kada je riječ o osobinama pokazuje niske razine anksioznosti i neuroticizma, te visoku razinu ekstravertiranosti. Što se tiče psihičkog stanja kod vrhunskih sportaša su utvrđeni niski nivoi anksioznosti, depresije, ljutnje, umora i zbunjenosti, te visok nivo odlučnosti (Cox, 2005). Studije u kojima su testirane razlike u osobinama ličnosti pokazale su da su elitni sportaši više ekstravertirani i emocionalno stabilniji nego sportaši na rekreativnoj razini (Egloff i Jan Gruhn). Također, utvrđeno je da sportaši koji se natječu na nacionalnim ili međunarodnim natjecanjima pokazuju niže razine neuroticizma te više razine savjesnosti i ugodnosti u usporedbi s onima koji se natječu na klupskim ili regionalnim natjecanjima (Allen i sur., 2011). Aidman i Beckerman (2001, prema Trninić 2015) su istraživali psihološka obilježja ličnosti (emocionalna stabilnost, usmjerenost na postignuće, savjesnost, pojam o sebi i anksioznost) kod igrača ragbija koji su bili podijeljeni u tri različite skupine (igrači koji standardno igraju, zamjene i igrači koji igraju na obje razine). Skupine su se razlikovale u varijablama: samodisciplina, težnja za postignućem i neuroticizam. "Standardni" igrači su imali niže izražen neuroticizam i više razine samodiscipline (faceta savjesnosti) u odnosu na zamjene i igrače koji igraju na obje razine.

Cameron i sur. (2012) izvještavaju kako hokejaši koji igraju na natjecateljskoj razini pokazuju više razine ekstraverzije i neuroticizma, te niže razine ugodnosti u odnosu na hokejaše na rekreativnoj razini. U istom istraživanju autori navode kako se napadači ne razlikuju u osobinama ličnosti s obzirom na nivo na kojem igraju; s druge strane, obrambeni igrači, koji nastupaju na natjecateljskoj razini savjesniji su od onih na rekreativnoj razini, dok je kod golmana smjer razlika suprotan. U istraživanju Kirkcaldya rezultati ukazuju na to da muškarci sportaši koji se natječu na najvišem nivou pokazuju više nivoe mentalne čvrstoće, ali i neuroticizma od onih na srednjem ili nižem nivou. Sportaši koji se natječu na srednjem nivou pokazuju značajno više nivoe ekstraverzije od onih na visokom i niskom nivou (Kirkcaldy, 1982). Rezultati ova dva istraživanja pokazuju nešto drugačije rezultate, čak i suprotne kada je riječ o neuroticizmu.

Slično istraživanje provedeno je i kod košarkaša. Sindik (2011) je pokušao utvrditi da li postoje razlike u konativnim karakteristikama košarkaša uspješnijih i manje uspješnih momčadi (mentalna čvrstoća, perfekcionizam i percipirana grupna kohezija). U istraživanju nije pronađena statistički značajna razlika u skupu konativnih karakteristika, ali jest u broju ekstremnih procjena na skalama konativnih karakteristika te percipirane grupne kohezije gdje su igrači manje uspješnih momčadi skloniji davati odlučnije odnosno ekstremnije odgovore na tvrdnje.

1.7 Razlike između sportaša juniorske i seniorske dobi

Empirijski nalazi ukazuju na to da su osobine ličnosti stabilnije u odrasloj dobi u odnosu na djetinjstvo i adolescenciju. Opsežnom meta-analizom kojom su obuhvaćena 152 longitudinalna istraživanja utvrđeni su koeficijenti test-retest korelacije koji iznose 0.31 u djetinjstvu, 0.54 u studentskoj dobi, 0.64 u dobi od 30 godina te 0.74 u dobi između 50 i 70 godina (Roberts i Delvecchio, 2000). Ove vrijednosti su relativno dosljedne za svaku od pet dimenzija ličnosti i podupiru ranije spomenute nalaze da su osobine ličnosti varijabilnije u djetinjstvu i adolescenciji. Novija istraživanja potvrđuju ove rezultate, ali dodaju da se stabilnost dimenzija ličnosti može postići i u ranijoj odrasloj dobi (Terracciano, McCrae i Costa, 2010). Longitudinalna istraživanja sugeriraju da se osobine ličnosti mijenjaju kroz relativno predvidljive obrasce. Kako ljudi prelaze iz adolescencije prema srednjoj životnoj dobi postaju ugodniji, savjesniji i emocionalno stabilniji. Međutim, važno je napomenuti da

ne slijede svi ljudi ove obrasce, što znači da su osobine ličnosti nekih ljudi značajno varijabilnije u odnosu na ljude koji ranije pokazuju određenu dosljednost (McAdams & Olson, 2010, prema Allen i sur., 2013). Ovakvi nalazi upućuju na to da način sazrijevanja može biti u određenoj mjeri i u funkciji socijalnih iskustava kojima su ljudi izloženi (Allen i sur., 2013).

Aidman (2007, prema Trninić, 2015) je istraživao profil ličnosti elitnih juniorskih ragbijaša u Australiji koristeći Cattellov upitnik 16 faktora ličnosti. Pokušao je utvrditi da li je nakon sedam godina pojedini igrač uspio odigrati minimalno jednu sezonu u seniorskoj selekciji. Rezultati su pokazali da je svega 13 igrača uspjelo izboriti svoju poziciju u seniorskom natjecanju, dok je preostalih 19 završilo u nižim sustavima natjecanja ili su potpuno odustali od ragbija. Ovo istraživanje je utvrdilo značajne razlike u ličnosti između juniorskih igrača koji su prošli uspješnu tranziciju u seniorsku selekciju i onih kojima to nije uspjelo, pri čemu su igrači koji su prošli uspješnu tranziciju u seniorsku selekciju imali niži rezultat na faktoru napetost, višu grupnu usmjerenost na faktoru samodovoljnost, preferenciju prema manje radikalnim/više tradicionalnim pogledima na faktoru otvorenost za promjenu, te su tendirali višoj Savjesnosti na faceti *svijest o pravilima* u odnosu na one igrače kojima to nije uspjelo.

Jakovljević, Karalejić, i Lazarević (2010) su proveli studiju kojoj je cilj bio da se istraže konativne dimenzije elitnih košarkaša seniora i juniora. U istraživanju je sudjelovalo 80 košarkaša seniora i 80 košarkaša juniora, članova najboljih košarkaških seniorskih i juniorskih ekipa u Srbiji. Faktorskom analizom je kod obje grupe ispitanika latentna struktura konativnih dimenzija izražena u sedam faktora. Kod seniora se ovi faktori mogu interpretirati kao: orijentacija na postignuće, ekstravertnost, vaspitljivost, emocionalna stabilnost, samopouzdanje, maštovitost i racionalnost. Kod juniora faktori su interpretirani kao: emocionalne reakcije, orijentacija na takmičenje, osjetljivost, pouzdanje, samouvjerenost, samostalnost, i orijentacija na postignuće. Povezanost između ovih faktora unutar latentne strukture konativnih dimenzija kod obje grupe ispitanika nije značajna, što znači da oni predstavljaju nezavisne cjeline. Razumijevanje razlika između mladih i seniorskih sportaša u kontaktnim kolektivnim sportskim igrama s loptom s obzirom na značajke ličnosti važna je informacija za trenere, znanstvenike-praktičare i sportske psihologe koji su uključeni u upravljanje razvojem sportaša i ekipa. U istraživanju koje se između ostalog bavilo ispitivanjem razlika u ličnosti sportaša s obzirom na dob u kojem su sudjelovala 602 sportaša koji treniraju i igraju u Hrvatskoj utvrđeno je da u usporedbi s mlađim igračima, seniorski igrači pokazuju izraženiju ugodnost, savjesnost i otvorenost.

Prema autorima, ovi nalazi upućuju na stabilnije ponašanje kod seniorskih igrača tijekom treninga i natjecanja, tj. zrelije, prosocijalno, fleksibilno, maštovito i kreativno ponašanje u sportskom okruženju (Trninić, V., Trninić, M. i Penezić, 2016).

1.8 Pet Velikih

Petofaktorski model odnosi se na taksonomiju crta ličnosti koju čine pet velikih faktora, a to su: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost i otvorenost/intelekt. Ova taksonomija se u svojoj suvremenoj formi pojavljuje na dva glavna načina. Jedan se zasniva na samoprocjenama pridjevskih crta, tj. pojedinačnih riječi, a drugi na samoprocjenama čestica u obliku rečenica. Najpoznatiji mjerni instrument koji koristi mjere u obliku rečenica je NEO-PI-R koji su razvili McCrae i Costa (Larsen i Buss, 2008). U našem istraživanju korištena je skraćena verzija ovog instrumenta, NEO-FFI petofaktorski inventar.

Istraživanja osobina ličnosti sportaša u kojima je korišten petofaktorski model su rijetka i novijeg su datuma, što je vjerojatno povezano sa relativno novijom prihvaćenošću toga modela, njegovom novijom prevlasti nad Eysenckovim modelom ličnosti, ali i pretpostavkom da takvi podaci mogu upućivati i na veću važnost specifičnih osobina ličnosti u kontekstu bavljenja sportom na profesionalnoj, kao i na rekreativnoj razini (Trninić i sur., 2010). Korist petofaktorskog modela ličnosti u predviđanju izvedbe sportaša evaluirana je i kod nogometašica koje se natječu u nogometnoj ligi studentica. Pritom je osobina Savjesnost bila jedini značajan faktor za predviđanje različitih aspekata izvedbe tijekom nogometnih utakmica. S tim u vezi, savjesnije igračice su postizale više rezultate na svim pokazateljima izvedbe (golovi, asistencije, udarci na gol i broj odigranih utakmica). Rezultati ovog istraživanja također ukazuju na to da ekspertni treneri mogu predvidjeti ocjenu igrača prema razini Savjesnosti i Neuroticizma. Više razine Neuroticizma bile su povezane s nižim trenerskim procjenama sportske sposobnosti, kvaliteta izvedbe i spremnosti za treniranje. S druge strane, više razine Savjesnosti bile su povezane s višim trenerskim procjenama kvalitete izvedbe, radne etike i spremnosti za treniranje. Na osnovu ovakvih nalaza pretpostavlja se da je kombinacija niskog Neuroticizma i visoke Savjesnosti povezana s visokim postignućem u složenim sportskim aktivnostima (Piedmont, Hill i Blanco, 1999) što se u značajnoj mjeri podudara s ranije navedenim istraživanjima koja se tiču odnosa sportske izvedbe i osobina ličnosti. Sindik (2011) je u ranije navedenom istraživanju kojem je cilj bio

utvrđivanje razlika u osobinama ličnosti kod vrhunskih hrvatskih seniorskih košarkaša, koji igraju na različitim pozicijama u momčadi (razigravač, šuter, krilo, krilni centar, centar) koristio dimenzije Velikih Pet osobina ličnosti. Rezultati su pokazali da diskriminacija funkcija ne može statistički značajno razlikovati košarkaše koji igraju na različitim pozicijama u odnosu na dimenzije Velikih Pet osobina ličnosti, osim kada je riječ o dimenziji Otvorenost, u kojoj bekovi pokazuju više razine u odnosu na krila i centre.

1.9 Percepcija samoeфикаsnosti

Konstrukt percipirane samoeфикаsnosti razvio je Bandura (1977, prema Trninić i sur, 2010) oslanjajući se na osnovne principe socijalno kognitivne teorije. Ovaj konstrukt se odnosi na percipiranu sposobnost djelovanja u specifičnim situacijama, odnosno na procjenu same osobe koliko efikasno može djelovati u određenom kontekstu i koliko efikasno je u stanju iskoristiti svoje kognitivne potencijale (Williams i Cervone, 1998, prema Trninić i sur, 2010), pri čemu je za prikladno funkcioniranje potrebna relativno točna procjena vlastitih psiholoških i tjelesnih sposobnosti. Pritom osoba može precijeniti ili podcijeniti vlastite sposobnosti. Precjenjivanje vlastitih sposobnosti može dovesti do beskorisnih ili čak opasnih ponašanja, dok s druge strane podcjenjivanje dovodi do nepotrebnih ograničenja i propuštanja prilika za osobni razvoj. Realna ili blago precijenjena percepcija vlastitih sposobnosti omogućuje izbor ciljeva koji su izazovni, ali i dostizni, i čije ostvarenje dovodi do osjećaja zadovoljstva, što dugoročno može imati pozitivan utjecaj na razvoj ličnosti (Cervone, 2000, prema Trninić i sur., 2010). Osobe s višom percipiranom samoeфикаsnosti spremnije ulaze u izazovne situacije, u njih ulažu više napora, ustrajnije su i lakše podnose eventualne fizičke i emocionalne neugodnosti. Prema Banduri (1986) nečija percepcija samoeфикаsnosti se ne odnosi na prosudbu o vlastitim sposobnostima, već na prosudbe onoga što je ta osoba u stanju postići s tim sposobnostima. Ovakve prosudbe proizvod su složenih procesa samoprocjene i samouvjerenja koji se oslanjaju na kognitivnu obradu različitih izvora informacija o efikasnosti (Bandura, 1990). Bandura (1977, 1986, prema Feltz i Lirgg, 2001) je kategorizirao ove izvore kao prijašnje uspjehe, vikarijska iskustva, verbalnu persuaziju i fiziološka stanja. Ljudi se drugačije ponašaju i razmišljaju u situacijama u kojima su sigurni u svoje sposobnosti, u odnosu na situacije u kojima se osjećaju nesigurno ili nekompetentno (Trninić i sur., 2010). U psihologiji sporta istraživanja dosljedno pokazuju pozitivnu relaciju između percipirane samoeфикаsnosti i izvedbe, a potvrđuju i Bandurinu pretpostavku da

samoefikasnost utječe na uloženi napor i ustrajnost u sportskim aktivnostima (Mueller, 1992.; Weigand i Stockham, 2000, prema Trninić i sur., 2010).

1.10 Kompetencije

Pored samoefikasnosti vrlo bitan faktor u objašnjenju efikasnosti sportaša mogu biti i kompetencijske vještine. Kompetencije se odnose na skup znanja, vještina, sposobnosti i stavova koje utječu na procjenu vlastite vrijednosti, što posljedično utječe na postignuće u bilo kojem životnom području (Šetić, Kolenović-Đapo, Talović, 2017). Kako navode Helson i Stewart (1994, prema Larsenu i Bussu, 2008), kompetencije uključuju niz obilježja, kao što su: orijentiranost ka cilju, organiziranost, efikasnost, praktičnost, jasno razmišljanje, realističnost, preciznost, zrelost i sigurnost u vlastitu izvedbu. Harter (1978) u modelu kompetencijske motivacije pretpostavlja da su svi pojedinci po prirodi motivirani da budu sposobni u svim životnim područjima. Međutim, ova dispozicija zahtijeva od pojedinca ulaganje dodatnog napora da usvoji određenu vještinu. Na ovaj način pojedinac razvija samoefikasnost i doživljava osobne kompetencije (Šetić i sur., 2018). Postavke Harterovog modela ukazuju na opravdanost ispitivanja kompetencija kako bi se adekvatnim treninzima percipirana razina vještina podizala na naprednije nivoe, pri čemu je vrlo važna točna procjena vlastitih vještina.

Kao što smo mogli vidjeti u teorijskom dijelu ličnost se nameće kao jedno od važnijih područja psihologije sporta te se njome sve više pokušava objasniti, razumjeti i predviđati uspjeh kod sportaša. Dosadašnje spoznaje navode da se sportaš u jednom sportu često razlikuje u profilu i tipu ličnosti od sportaša u drugom sportu, te stoga možemo zaključiti da ne postoji nešto što nazivamo sportski tip ličnosti. Bez obzira na brojna istraživanja, nema jednostavnog odgovora o načinima povezanosti ličnosti i sportskog postignuća. Važno je naglasiti da, iako odnos između sportskog uspjeha i ličnosti nije kristalno jasan ipak je moguće izvesti određene zaključke. Ličnost pojedinca trebala bi se sagledati kao samo jedan faktor koji može pridonijeti sportskom postignuću. Na kraju možemo pretpostaviti da same crte ličnosti neće zagwarantirati sportski uspjeh, ali ustrajna osoba s više ili manje nekih urođenih talenata može postići uspjeh zahvaljujući sustavnim naporima, posvećenosti i motivaciji.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

2.1 Cilj istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja bio je ispitati osobine ličnosti, percepciju samoefikasnosti te samoprocjenu kompetencija kod košarkaša uzevši u obzir različite kriterije kao što su nivo na kojem igraju, pozicije koje igraju te dob. Točnije, cilj istraživanja bio je utvrditi da li postoje razlike u Big Five dimenzijama osobina ličnosti, percepciji samoefikasnosti i samoprocjeni kompetencija između košarkaša s obzirom na nivo na kojem se natječu, tj. između košarkaša koji igraju u Premijer ligi BiH i košarkaša koji igraju u A1 ligi HB; s obzirom na poziciju koju igraju u košarkaškoj igri, tj. vanjskih igrača (playmaker, bek-šuter i nisko krilo) s jedne strane, i visokih krila i centara s druge strane; te s obzirom na dob: između juniora i seniora. U Bosni i Hercegovini nije provedeno dosad niti jedno istraživanje iz ovog područja, te naše istraživanje predstavlja replikaciju istraživanja koja su provedena u drugim regijama.

2.2 Problemi istraživanja

1. Ispitati osobine ličnosti, percepciju samoefikasnosti i samoprocjenu kompetencija kod košarkaša Premijer lige BiH i A1 lige HB
2. Ispitati razlike u osobinama ličnosti, percipiranoj samoefikasnosti i samoprocjeni kompetencija kod košarkaša između juniora i seniora, te u odnosu na poziciju koju igraju

2.3 Hipoteze istraživanja:

1. Uzevši u obzir istraživanja koja su se dosad bavila razlikama kod sportaša s obzirom na nivo natjecanja očekuju se statistički značajno više razine ekstraverzije i percepcije samoefikasnosti, te statistički značajno niže razine neuroticizma kod igrača Premijer lige BiH u odnosu na igrače A1 lige HB.
2. Uzevši u obzir prethodno navedeno istraživanje (Trninić i sur., 2016) očekujemo statistički značajno više razine otvorenosti, savjesnosti i ugodnosti kod seniora u odnosu na juniore. S obzirom na različite zadatke koje igrači obavljaju u košarkaškoj igri s obzirom na pozicije očekuju se statistički značajno više razine savjesnosti kod vanjskih igrača u odnosu na unutarnje.

3. METODOLOGIJA

3.1. Ispitanici

Uzorak čini 114 košarkaša iz BiH. Rezultati jednog ispitanika nisu uzeti u obzir zbog nepotpunog ispunjavanja upitnika, te tako konačni broj ispitanika iznosi $N=113$. Sudjelovali su košarkaši Gruda (12), Livna (12), Posušja (11), Širokog (22), Čapljine (11), Studenta (13), Tomislava (12) i Zrinjskog (20). Prosječna dob ispitanika iznosi $M=21.123$ ($SD=4.474$). S obzirom na nivo natjecanja uzorak čine 54 igrača prve lige BiH i 59 igrača druge lige BiH. Što se tiče pozicija košarkaša u uzorku su 23 organizatora igre, 33 bek šutera, 14 niskih krila, 26 krilnih centara i 17 centara, što znači da u uzorku imamo 70 vanjskih i 43 unutarnja igrača. Ovakav omjer je očekivan s obzirom da košarkaške ekipe najčešće imaju 7-8 vanjskih igrača, te 4-5 unutarnjih.

3.2. Instrumentarij:

1. *Upitnik za mjerenje osobina ličnosti*

U istraživanju smo koristili NEO-Petofaktorski Inventar (NEO-FFI) koji je kraća verzija Revidiranog NEO Inventara ličnosti (NEO-PI-R) koja se sastoji od 60 itema (12 po svakoj domeni) izvedenih iz originalnih 180 itema (Costa i McCrae, 2004). Pet faktora koji se procjenjuju od strane ove mjere su: Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost, Ugodnost i Savjesnost. Zadatak ispitanika je da na skali Likertovog tipa (od 1 – potpuno netočno do 5 – potpuno točno) procijeni u kojoj mjeri se navedene tvrdnje odnose na njega. Pouzdanost instrumenta se pokazala uniformno visokom od 0,86 do 0,90 za sve skale (Robins, Fraley, Roberts i Trzesniewski, 2001) dok unutarnja konzistentnost varira od 0,68 do 0,86 (Costa i McCrae, 1992). Alfa koeficijenti dobiveni od strane McCrae-a i sur. (2004) kreću se u rasponu od .70 do .82. U našem istraživanju dobiveni alfa koeficijenti su $\alpha = .681$ za ekstraverziju, $\alpha = .745$ za neuroticizam, $\alpha = .643$ za ugodnost, $\alpha = .801$ za savjesnost dok je nizak alfa koeficijent dobiven za domenu otvorenost i iznosi $\alpha = .398$.

2. Sociodemografski upitnik

Upitnik je ciljno konstruiran za ovo istraživanje i sadrži pitanja koja se odnose na dob, klub za koji nastupaju, ligu u kojoj se trenutno natječu, poziciju, minutažu, iskustvo međunarodnog natjecanja kao i koliko dugo se bave košarkom, da li im je košarka jedini izvor prihoda te da li su nastupali za određene kategorije državne reprezentacije.

3. Skala percepcije specifične samoefikasnosti kod košarkaša

Skala za mjerenje samoefikasnosti kod nogometaša (Šamija i Bosnar, 2011) je modificirana i prilagođena košarkašima ciljno za ovo istraživanje. Originalna skala sadrži 21 česticu. Iz modificirane skale isključili smo jednu česticu zbog specifičnosti sporta te ona sadrži 20 čestica na kojima košarkaši na skali od 1 do 5 procjenjuju vlastitu samoefikasnost vezano za određene košarkaške elemente. Primjer čestice iz ove skale je "*Ne odustajem od driblinga ni kada sam nervozan i loše raspoložen.*" U našem istraživanju dobiven je zadovoljavajući koeficijent unutrašnje pouzdanosti za ovu skalu i iznosi $\alpha=.879$. U cilju provjeravanja faktorske strukture rezultata dobivenih na našoj skupini ispitanika, provedena je faktorska analiza.

Konstruktna valjanost skale koja ispituje Percepciju samefikasnosti provjerena je faktorskom analizom. Prikladnost korelacijske matrice za provođenje faktorske analize utvrđena je Kaiser-Mayer-Olkinovim testom i iznosi .828, što pokazuje da su podaci prikladni za provođenje faktorske analize, s obzirom da se kao apsolutni minimum preporučuje vrijednost koja je veća od 0.5, a preporučena vrijednost je ona koja prelazi 0.8. Bartlettov test sfericiteta određen je preko aproksimativnog hi-kvadrata i iznosi 872.560 i statistički je značajan na nivou 99.9%, što pokazuje da su podaci prikladni za faktorizaciju, te je odbačena pretpostavka o jednakosti korelacijskih matrica i matrica identiteta. Provedena je eksplanatorna faktorska analiza korištenjem metode glavnih komponentata. Korištenjem Kaiser-Gutmannovog kriterija na skupu manifestnih varijabli utvrđene su četiri komponente sa karakterističnim korijenom većim od jedan. Faktorska struktura sa Varimax rotacijom objašnjava 59.483% ukupne varijance. Varimax rotacija je korištena zbog toga što je to jedna od tehnika ortogonalnog rotiranja (koja za pretpostavku ima da čestice u skali međusobno ne koreliraju značajno, što je utvrđeno inspekcijom matrice korelacije gdje niti jedna ne prelazi

kritičnu vrijednost veću od 0.8). U Tabeli 1. prikazana su faktorska zasićenja, distribucije pojedinih subskala po dobivenim komponentama, vrijednosti karakterističnih korijena i postoci objašnjene varijance svake komponente nakon primjene Varimax rotacije.

Prvi faktor objašnjava 33.644 % varijance i obuhvaća čestice iz domena driblinga i dodavanja u fazi napada te smo ga nazvali smo *općenita samoefikasnost u driblingu i dodavanju*. Drugi faktor obuhvaća čestice iz domena driblinga i dodavanja u fazi napada u situacijama koje su konkretnije definirane i objašnjava 10.335 % varijance. Nazvali smo *situacijska samoefikasnost u driblingu i dodavanju*. Treći faktor objašnjava ukupno 8,001 % varijance te obuhvaća čestice iz domena preciznosti šuta. Nazvali smo ga *samoefikasnost u šutu*. Uključuje sposobnosti pogađanja šuta u važnim utakmicama, nakon ranijih promašaja, u situacijama lošeg raspoloženja, nervoze ili umora, te nakon prigovora suigrača. Četvrti faktor objašnjava 7,503 % varijance i obuhvaća četiri čestice. Dvije čestice ispituju uspješnost u skoku, od kojih se jedna odnosi na želju da se uhvati skok u situaciji lošeg raspoloženja, te uspješnost skoka onda kada protivnik ima grube i agresivne igrače. Treća čestica se odnosi na sposobnost odigravanja akcije u situaciji lošeg raspoloženja, a četvrta na čvrstu i agresivnu obranu u situaciji kada je protivnik vrlo kvalitetan i brz. Ovaj faktor nazvali smo *samoefikasnost u fazi obrane*.

Kada su u pitanju faktorska zasićenja česticama, šest čestica ima primarno faktorsko zasićenje prvim faktorom, pet čestica primarno faktorsko zasićenje drugim faktorom, pet čestica ima primarno zasićenje trećim faktorom i tri čestice su primarno zasićene četvrtim faktorom. Pri tome se za prvi faktor zasićenja kreću u rasponu od .56 do .77, za drugi faktor u rasponu od .60 do .75, za treći od .54 do .85, i za četvrti faktor u rasponu od .39 do .82.

Tablica 1. *Faktorska struktura čestica Skale za procjenu samoefikasnosti kod košarkaša nakon provedene Varimax rotacije*

Čestice	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
	općenita samoefikasnost u driblingu i dodavanju	situacijska samoefikasnost u driblingu i dodavanju	samoefikasnost u šutu	samoefikasnost u fazi obrane
Ne odustajem od driblinga ni kada sam nervozan i loše raspoložen.	.772			
Umor ne utječe na kvalitetu mog dodavanja.	.723			

Ne bojim se driblati loptu ni kada me napada izuzetno brz i agresivan protivnik.	.707			
Bez obzira koliko sam uspješno u određenom dijelu utakmice napadao protivnike, sposoban sam preći idućeg protivnika.	.677			
Ne bojim se driblati loptu ni nakon što sam već izgubio loptu u driblingu.	.672	.313		
I kada se igraju važne utakmice neću pogriješiti u odigravanju dogovorene akcije	.555			.343
Vjerujem da mogu odigrati precizno dodavanje i nakon nekoliko pogrešnih dodavanja.	.	.754		
Siguran sam u svoje dodavanje i kada je protivnik vrlo brz i dobar u defanzivnoj igri.	.351	.658		
I kada sam jako umoran vjerujem da mogu uspješno proći protivnika.	.341	.642		
Siguran sam da mogu proći protivnika i onda kada igramo protiv bolje ekipe.	.313	.641		
Usprkos negativnom rezultatu u utakmici i skorom kraju utakmice, siguran sam da mogu uspješno proći svakog protivnika.	.381	.603		
Bez obzira što sam loše raspoložen i nervozan, jednako sam siguran u preciznost svog šuta.			.845	
Ne sumnjam u preciznost svog šuta ni kada sam promašio nekoliko otvorenih šuteva.		.412	.695	
I kada sam umoran i noge su mi teške, vjerujem da mogu pogoditi važan šut.		.383	.673	
I u važnoj utakmici siguran sam u preciznost svog šuta.		.397	.653	
Kada mi suigrači prigovaraju zbog neodigrane lopte i promašenog šuta, ja i dalje ne gubim povjerenje u preciznost svog šuta.	.323		.543	
I kada sam lošeg raspoloženja trudim se ići na				.822

svaki skok.				
Vjerujem da mogu uhvatiti skok i onda kada protivnik ima grube i agresivne igrače.		.432		.698
I kada sam lošeg raspoloženja neću pogriješiti u odigravanju akcije.			.395	.478
Čvrsto i agresivno napadam i idem u oduzimanje lopte i onda kada je protivnik vrlo kvalitetan i brz.	.366			.390
Eigen-vrijednosti	6.392	1.964	1.520	1.426
%objašnjene var.	33.644	10.335	8.001	7.503

4. Skala samoprocjene kompetencija kod košarkaša

Ova skala je također modificirana i za košarkaše prilagođena verzija skale koja je ranije korištena za procjenu kod nogometaša. Originalna skala sadrži 42 čestice. U modificiranoj skali izbacili smo 14 čestica zbog specifičnosti sporta, te ona sadrži 28 čestica na kojima igrači na skali od 1 do 5 procjenjuju vlastite kompetencije koje se odnose na razne košarkaške elemente. Naprimjer, "*Sposoban sam smanjiti protivnički prostor za djelovanje.*" U našem istraživanju dobiven je zadovoljavajući koeficijent unutrašnje pouzdanosti za ovu skalu i iznosi $\alpha=.919$. U cilju provjeravanja faktorske strukture rezultata dobivenih na našoj skupini ispitanika, provedena je faktorska analiza.

Konstruktna valjanost skale koja ispituje Percepciju kompetencije provjerena je faktorskom analizom. Prikladnost korelacijske matrice za provođenje faktorske analize utvrđena je Kaiser-Mayer-Olkinovim testom iznosi .840, što pokazuje da su podaci prikladni za provođenje faktorske analize, s obzirom da se kao apsolutni minimum preporučuje vrijednost koja je veća od 0.5, a preporučena vrijednost je ona koja prelazi 0.8. Bartlettov test sfericiteta određen je preko aproksimativnog hi-kvadrata i iznosi 1617.120 i statistički je značajan na nivou 99.9%, što pokazuje da su podaci prikladni za faktorizaciju, te je odbačena pretpostavka o jednakosti korelacijskih matrica i matrica identiteta. Provedena je eksplanatorna faktorska analiza korištenjem metode glavnih komponenata. Korištenjem Kaiser-Gutmannovog kriterija na skupu manifestnih varijabli utvrđeno je šest komponenata sa karakterističnim korijenom većim od jedan. Faktorska struktura sa Varimax rotacijom

objašnjava 62.660% ukupne varijance. Kao i u prethodnom slučaju sa skalom Procjene samoefikasnosti Varimax rotacija je korištena zbog toga što je to jedna od tehnika ortogonalnog rotiranja (koja za pretpostavku ima da čestice u skali međusobno ne koreliraju značajno, što je utvrđeno inspekcijom matrice korelacije gdje niti jedna ne prelazi kritičnu vrijednost veću od 0.8). U Tabeli 1. prikazana su faktorska zasićenja, distribucije pojedinih subskala po dobivenim komponentama, vrijednosti karakterističnih korijena i postoci objašnjene varijance svake komponente nakon primjene Varimax rotacije.

Prvi faktor obuhvaća čestice iz domena napada koje se odnose na dribling, asistiranje, sadržavanje lopte pod pritiskom protivnika, kreiranje prostora, dobru procjena situacije za šut, uspješnost u duelu "jedan na jedan", te efikasnost u otvaranju. Ovaj faktor 33,918 % varijance. Nazvali smo ga *Napadačke taktičko- tehničke kompetencije*. Drugi faktor obuhvaća pet čestica iz domena obrane koje se odnose na prepoznavanje i realiziranje pritiska, pritisak na igrača s loptom, pritisak na igrača na prvom dodavanju, oduzimanje lopte i smanjenje prostora za djelovanje protivnika; te jednu česticu iz domena tranzicije u napad koja se odnosi na osiguravanje i zadržavanje lopte dok se ne steknu preduvjeti za napad. Ovaj faktor objašnjava 7,690 % varijance i nazvali smo ga *Obrambene taktičko- tehničke kompetencije*. Treći faktor objašnjava 6,919 % i obuhvaća četiri čestice od kojih se dvije odnose na pokrivanje terena i igrača protivničkog tima, a druge dvije na pravovremenu komunikaciju sa suigračima te pravovremeno odigravanje dodavanja. Nazvali smo ga *Kompetencije adekvatnog pokrivanja*. Četvrti faktor se odnosi na tehničke kompetencije koju su karakteristične za unutarne igrača, a odnose se na uspješan skok, blokadu, šut iz reketa i postizanje dosta koševa. Ovaj faktor objašnjava 5,865 % varijance i nazvan je *Tehničke kompetencije karakteristične za unutarne igrača*. Peti faktor uključuje sposobnosti šuta za tri poena, šuta s poludistance te šutiranja slobodnih bacanja, te se odnosi na domenu šuterskih kompetencije. Objasnjava 4,226 % varijance, a nazvali smo ga *Šuterske kompetencije*. Šesti faktor objašnjava ukupno 4,041 % varijance i obuhvaća čestice iz domena adekvatnog postavljanja i prepoznavanja igre. Nazvali smo ga *Kompetencije adekvatnog postavljanja i prepoznavanja igre*. Uključuje sposobnosti pravovremenog uspostavljanja obrambene formacije, postavljanja u odnosu na loptu fazi obrane, te odigravanja brzog dodavanja kako bi se iskoristila slaba organizacija obrane protivnika. Prva dva faktora podudaraju se s faktorima dobivenim u istraživanju percepcije samoefikasnosti kod nogometaša (Šetić i sur., 2018) gdje su također utvrđeni faktori napadačkih i obrambenih taktičko-tehničkih kompetencija, dok se ostala dva faktora u navedenom istraživanju odnose na tehničke kompetencije u duelu i socijalne kompetencije.

Kada su u pitanju faktorska zasićenja česticama, osam čestica ima primarno faktorsko zasićenje prvim faktorom, šest čestica primarno faktorsko zasićenje drugim faktorom, po četiri čestice imaju primarno zasićenje trećim faktorom i četvrtim faktorom, dok po tri čestice imaju primarno zasićenje petim i šestim faktorom. Pri tome se za prvi faktor zasićenja kreću u rasponu od .48 do .83, za drugi faktor u rasponu od .48 do .81, za treći od .54 do .85, za četvrti faktor u rasponu od .56 do .76, za peti faktor u rasponu od .70 do .82 i za šesti faktor u rasponu od .51 do .63.

Tablica 2. *Faktorska struktura čestica Skale za procjenu taktičko-tehničkih kompetencija kod košarkaša nakon provedene Varimax rotacije*

Čestice	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
	Napadačke taktičko-tehničke kompetencije	Obrambene taktičko-tehničke kompetencije	Kompetencije adekvatnog pokrivanja	Tehničke kompetencije karakteristične za unutarnje igrače	Šuterske kompetencije	Kompetencije adekvatnog postavljanja i prepoznavanja igre
Dobar sam u driblingu.	.833					
Uspješan sam u vođenju lopte.	.738	.332				
Dobar sam u asistiranju za postizanje koša.	.662					
Zadržavam loptu pod pritiskom protivničkog igrača.	.635	.366				
Kreiram prostor za sebe i suigrače.	.593					
Dobro ocijenim situaciju kada treba šutirati na koš.	.546		.408			
Uspješan sam u duelu „jedan na jedan“.	.508			.333		
Efikasan sam u otvaranju.	.477		.422	.345		
Prepoznajem i realiziram		.806				

pritisak na loptu.						
Vršim pritisak na igrača koji je na prvom dodavanju.		.718				
Vršim pritisak na igrača s loptom.		.717				
Prepoznajem trenutak oduzimanja lopte i adekvatno reagiram.		.622	.339			
Osiguravam loptu i zadržavam je dok se ne steknu preduvjeti za napad.		.489				
Sposoban sam smanjiti protivnički prostor za djelovanje.		.479				.474
Pokrivam teren s obzirom na poziciju koju igram.			.851			
Pokrivam igrače protivničkog tima.		.439	.620			
Pravovremeno komuniciram sa suigračima tokom igre.			.565			
Na vrijeme odigravam pas.	.423		.535			
Uspješan sam u skoku.				.763		
Uspješan sam u blokiranju šuta.				.762		.363
Uspješan sam u šutiranju iz reketa.				.658		
Postižem dosta koševa.				.561	.380	
Uspješan sam u šutiranju za 3 poena.					.817	
Uspješan sam u					.766	

šutiranju s poludistance.						
Precizan sam prilikom izvođenja slobodnih bacanja.					.704	
Postavljam se u odnosu na loptu kada je lopta u posjedu protivnika.		.326				.633
Pravovremeno dolazim i uspostavljam osnovnu obrambenu formaciju.			.378			.513
Odigravam brz pas kako bi iskoristio slabu organizaciju obrane protivnika.	.476					.507
Eigen vrijednosti	9.497	2.153	1.937	1.642	1.183	1.131
%objašnjene varijance	33.918	7.690	6.919	5.865	4.226	4.041

3.3. Postupak:

Mjerenje je provedeno tijekom natjecateljskog razdoblja u sezoni 2017/2018., i to u studenom/novembru i prosincu/decembru 2017. Prije mjerenja dobiven je pristanak direktora ili trenera svakog kluba, te samih košarkaša. U sklopu postupka mjerenja igračima su podijeljeni upitnici, te im je objašnjena svrha istraživanja. Nakon upute za prikladno popunjavanje upitnika, ispitanici su potaknuti da iskreno odgovaraju na postavljena pitanja. Također, istraživanje je provedeno u skladu s etičkim principima koje zahtijevaju istraživanja u psihologiji. Cijeli postupak je trajao u prosjeku deset minuta, a proces primjene instrumentarija je proveden prije treninga ili utakmice pojedine momčadi.

4. REZULTATI

Rezultati će biti prikazani redosljedom utvrđenim u skladu s postavljenim problemima, odnosno hipotezama istraživanja. Korištenjem adekvatnih statističkih postupaka ispitane su normalnosti distribucija rezultata, kao i ostali preduvjeti korištenja određenih statističkih procedura. Distribucije ukupnih rezultata na Skali procjene samoeфикаsnosti, te na Skali samopercepcije kompetencija nisu značajno odstupale od normale i bile su simetrične. Što se tiče NEO_FFI upitnika, rezultati na dimenzijama Neuroticizam, Ekstraverzija i Ugodnost nisu odstupali od normale. Rezultati na dimenzijama Otvorenost i Savjesnost značajno su odstupali od normale, međutim, s obzirom na to da je smjer odstupanja za obje dimenzije isti, kao i uzevši u obzir da Tabachnick i Fidell (1989) preporučuju izbjegavanje transformacije rezultata zbog teškoće njihove interpretacije, odlučeno je da se rezultati dobiveni na ovim dimenzijama neće transformirati. Podaci prikupljeni ovim istraživanjem obrađeni su u SPSS-u (IBM SPSS Statistics verzija 20). U skladu s ciljevima rada izračunati su deskriptivni parametri za sve varijable. Kao što možemo vidjeti u tablici 3, varijable Otvorenost i Savjesnost ne udovoljavaju kriteriju normalnosti distribucije (.112 $p < 0.01$; .164, $p < 0.01$), dok ostale udovoljavaju. Varijable koje ne udovoljavaju kriteriju normalnosti distribucije podrazumijevaju korištenje postupaka neparametrijskih testova. Međutim, kako se radi o većem uzorku ($N > 30$) narušena normalnost distribucije ne predstavlja prepreku za upotrebu t-testa.

Tablica. 4.1. Deskriptivni statistički pokazatelji za varijable

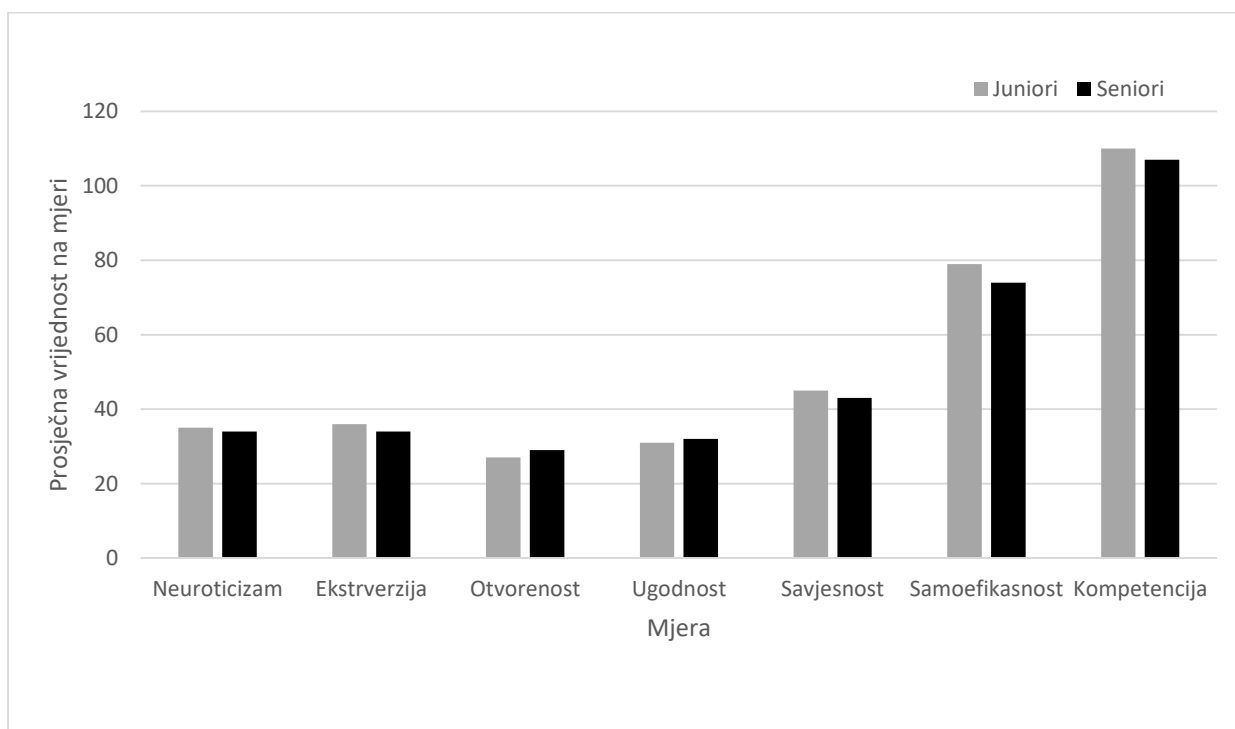
Varijabla	N	Min	Max	M	SD	Skewness	Kurtosis	KS	p
NEO PI R									
Neuroticizam	113	17	56	34.20	7.68	.170	-.054	.049	.200
Ekstraverzija	113	20	47	34.59	5.41	.017	-.090	.072	.200
Otvorenost	113	17	42	28.08	4.64	-.065	.436	.112	.001
Ugodnost	113	14	44	31.38	5.44	-.219	.268	.074	.165
Savjesnost	113	32	58	43.55	6.59	.531	-.662	.164	.000
Samoeфикаsnost	113	40	100	76.64	11.44	-.133	.174	0.56	.200
Kompetencija	113	56	140	108.17	15.04	-.247	.337	0.53	.200

4.1. Hipoteza 1. Razlike u mjerenim varijablama između juniora i seniora

Za procjenu statističke značajnosti razlike u dimenzijama ličnosti, percepciji samoefikasnosti i samoprocjeni kompetentnosti između juniora i seniora korišten je t-test za veliki nezavisni uzorak. Rezultati pokazuju statistički značajnu razliku, između ova dva poduzorka, na dimenzijama: Otvorenost ($t = -2.265$; $p = .025$; $p < 0.05$); Levenov test za subskalu otvorenost je statistički neznačajan ($F = 2.730$, $p > 0.05$) tako da je pretpostavljena jednakost varijanci; Ekstraverzija ($t = 2.110$; $p = .037$; $p < 0.05$); Levenov test za subskalu ekstraverzija je statistički neznačajan ($F = .665$, $p > 0.05$) tako da je pretpostavljena jednakost varijanci; te percepciji samoefikasnosti ($t = 2.415$; $p = .017$; $p < 0.05$); Levenov test za subskalu samoefikasnosti je statistički neznačajan ($F = 2.445$, $p > 0.05$) tako da je pretpostavljena jednakost varijanci.

Grafikon 1

Razlike u prosječnim vrijednostima u mjerenim varijablama između juniora i seniora

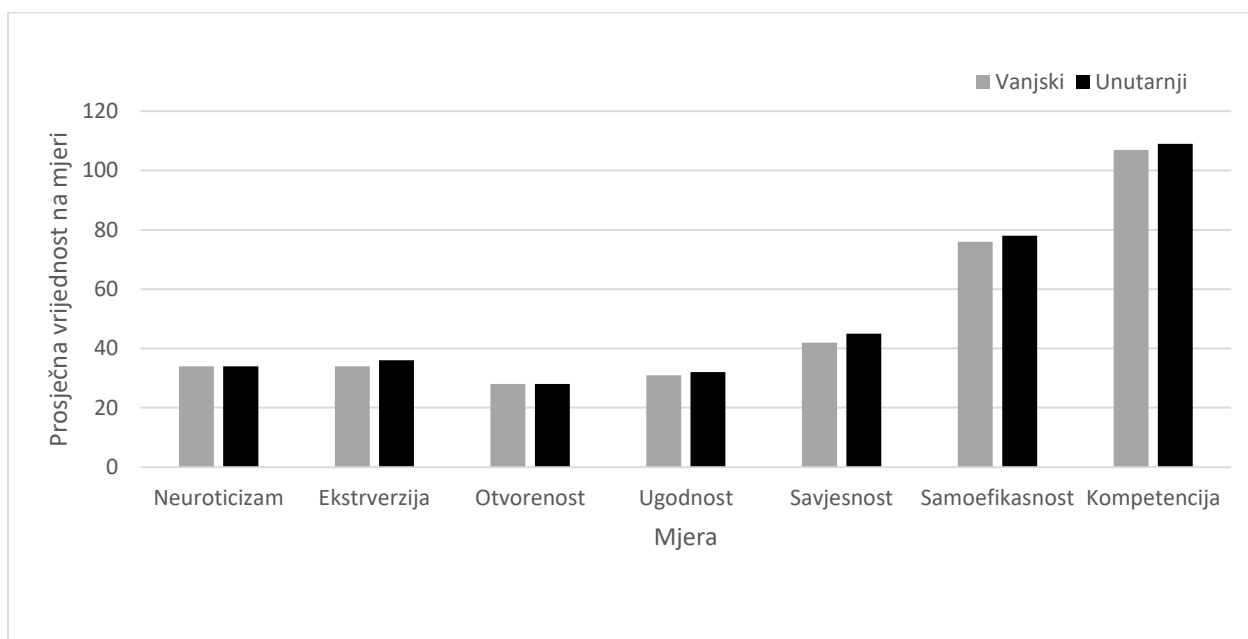

4.1. Hipoteza 2. Razlike u mjerenim varijablama između unutarnjih i vanjskih igrača

Za procjenu statističke značajnosti razlike u dimenzijama ličnosti, percepciji samoeфикаsnosti i samoprocjeni kompetentnosti između vanjskih i unutarnjih igrača korišten je t-test za veliki nezavisni uzorak. Rezultati pokazuju statistički značajnu razliku, između ova dva poduzorka, na dimenzijama: Savjesnost ($t = -2.337$; $p = .021$; $p < 0.05$); Levenov test za subskalu savjesnost je statistički neznačajan ($F = .798$, $p > 0.05$) tako da je pretpostavljena jednakost varijanci; te graničnu značajnost na dimenziji Ekstraverzija ($t = -1.976$; $p = .051$); Levenov test za subskalu Ekstraverzija je statistički neznačajan ($F = .514$, $p > 0.05$) tako da je pretpostavljena jednakost varijanci.

Grafikon 2

Razlike u prosječnim vrijednostima u mjerenim varijablama između vanjskih i unutarnjih igrača

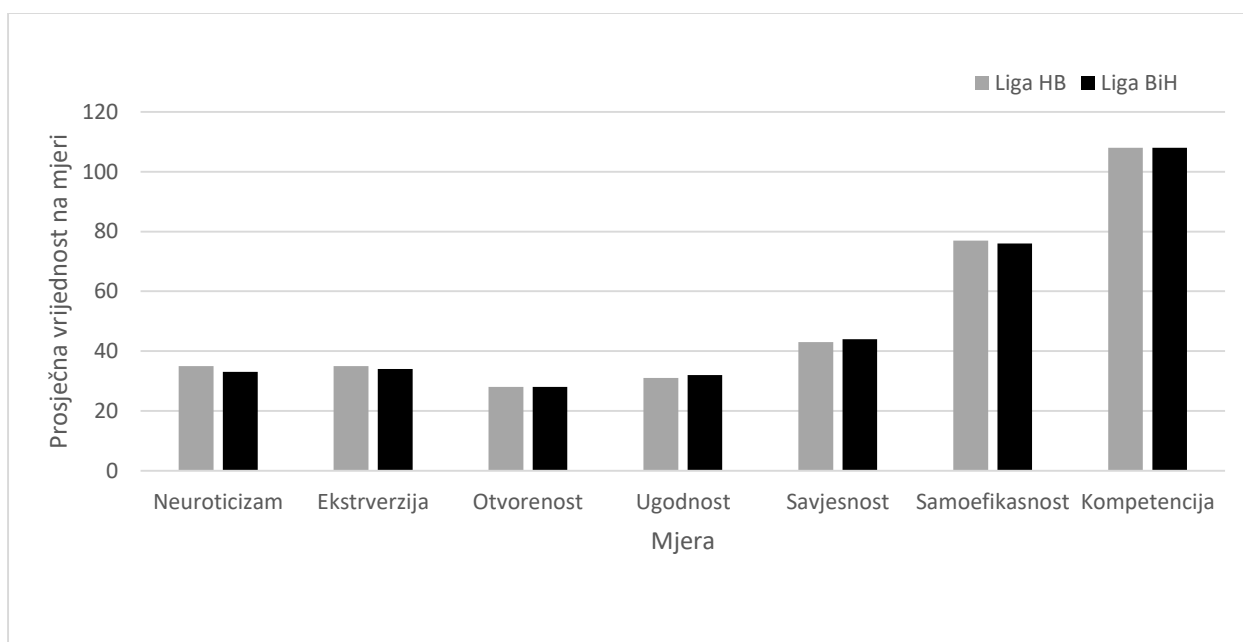

4.1. Hipoteza 3. Razlike u mjerenim varijablama između prvoligaša i drugoligaša

Za procjenu statističke značajnosti razlike u dimenzijama ličnosti, percepciji samoeфикаsnosti i samoprocjeni kompetentnosti između prvoligaša i drugoligaša korišten je t-test za veliki nezavisni uzorak. Rezultati nisu pokazali statistički značajnu razliku niti za jednu od mjerenih varijabli. Pretpostavljamo da su razlog tome sve manje razlike između klubova koji se natječu u prvoj i drugoj ligi, ali i učestala fluktuacija igrača između dvije navedene lige.

Grafikon 3.

Razlike u prosječnim vrijednostima u mjerenim varijablama između igrača Prve lige (Liga BiH) i druge lige (Liga HB)

5. DISKUSIJA

U istraživanju smo nastojali odgovoriti na pitanja koja se tiču odnosa osobina ličnosti i pozicija u košarkaškoj igri od kojih svaka podrazumijeva određene specifičnosti i zadatke. Dakle, pretpostavljali smo da različiti zadaci koje košarka zahtijeva mogu više ili manje odgovarati igračima s određenim osobinama ličnosti. Također, pokušalo se istražiti i da li postoje neke razlike u osobinama ličnosti kod košarkaša s obzirom na dob, pogotovo ako uzmemo u obzir dinamiku sazrijevanja i promjene u ličnosti kod mladih ljudi. Pored toga ispitivali smo i razlike između igrača s obzirom na nivo na kojem igraju uz pretpostavku da osobine ličnosti u određenoj mjeri utječu na sportsku izvedbu. Pored osobina ličnosti istraživan je i odnos percepcije samoeфикаsnosti, kao vrlo bitnog segmenta kod sportaša kada se radi o specifičnim zadacima, te samoprocjene kompetentnosti košarkaša kako bi dobili bolju sliku o tome što sve može utjecati na uspjeh, ali i ostale varijable koje su ispitivane u ovom istraživanju.

Cameron i sur. (2012) izvještavaju kako hokejaši koji igraju na natjecateljskoj razini pokazuju više razine ekstraverzije i neuroticizma, te niže razine ugodnosti u odnosu na hokejaše na rekreativnoj razini. Allen, Greenlees i Jones, (2011) izvještavaju da sportaši koji se natječu na nacionalnim ili međunarodnim natjecanjima pokazuju niže razine neuroticizma te više razine savjesnosti i ugodnosti u usporedbi s onima koji se natječu na klupskim ili regionalnim natjecanjima. Na temelju ovih nalaza može se zaključiti kako su rezultati istraživanja odnosa između osobina ličnosti i nivoa natjecanja nekonzistentni, te čak u pojedinim dimenzijama ličnosti i suprotni. Međutim, dosadašnji empirijski podaci pokazuju da se kada je riječ o osobinama ličnosti kod sportaša po važnosti za uspješno bavljenje sportom ističu Neuroticizam (niži rezultati), te Ekstraverzija (viši rezultati) (Cox, 2005; Egloff i Jan Gruhn, 1996). Iako nivo natjecanja i uspješno bavljenje sportom ne moraju nužno značiti isto, ova informacija može biti korisna kako bi se barem generalno dobio uvid u vezu između osobina ličnosti i uspješnosti sportaša. Uspoređujući prvoligaše i drugoligaše prema ispitivanim osobinama ličnosti u našem istraživanju nije utvrđena niti jedna statistička značajna razlika. Postoji više mogućih objašnjenja za takve rezultate. Prije svega, važno je istaknuti da je kvaliteta košarke u Bosni i Hercegovini drastično u padu, domaći klubovi zadnjih nekoliko godina nemaju nijedan značajni rezultat u međunarodnim natjecanjima, a

profesionalnih kao i omladinskih košarkaša je sve manje. S obzirom na lošu financijsku situaciju i infrastrukturu sve su manje razlike s obzirom na kvalitetu između klubova, a samim tim i između liga. Ako izuzmemo nekoliko klubova koji su više-manje financijski stabilni, između ostalih domaćih timova nekih konstantnih razlika kroz nekoliko zadnjih sezona više i nema. Također, važno je naglasiti da neki drugoligaški klubovi koji izbore prvu ligu, nemaju novaca da je igraju pa unaprijed odustaju i prepuštaju prvoligaško mjesto drugim klubovima. Ukoliko uzmemo u obzir ranije spomenutu situaciju koja i dovodi do smanjenja broja profesionalnih igrača, posljedično ti igrači sve više fluktuiraju između klubova, i prvoligaških i drugoligaških, zbog sve manjih razlika u organizaciji i financijama tih istih klubova. Trninić i sur. (2010) navode da u psihologiji sporta istraživanja dosljedno pokazuju pozitivnu relaciju između percipirane samoeфикаsnosti i izvedbe, na temelju čega smo i mi u istraživanju očekivali razlike u percepciji samoeфикаsnosti između igrača s obzirom na nivo na kojem nastupaju, tj. između prvoligaša i drugoligaša. Očekivane razlike u istraživanju nisu potvrđene. Pored već navedenih razloga za nepostojanje razlika u osobinama ličnosti, koji se isto tako moraju uzeti u obzir i kada se radi o percepciji samoeфикаsnosti, potencijalno objašnjenje nepostojanja razlika možemo potražiti u samom određenju samoeфикаsnosti. Naime, na percepciju samoeфикаsnosti utječu pozitivne povratne informacije, kao i uspjeh. Moguće je da košarkaši koji nastupaju u višoj ligi, s obzirom na stanje u domaćoj košarci, to i ne percipiraju kao neki značajan uspjeh, a s druge strane, treneri, suigrači, kao i okolina iz istog razloga ne pružaju pozitivne povratne informacije, te na taj način ne pridonose povećanju percepcije samoeфикаsnosti kod ispitivanih košarkaša.

Kada je riječ o razlikama u osobinama ličnosti i percipiranoj samoeфикаsnosti košarkaša s obzirom na dob, juniori pokazuju značajno više nivoe Ekstraverzije i samoeфикаsnosti, dok seniori postižu znatno više rezultate na Otvorenosti. Prema petofaktorskom modelu pretpostavka je da bi pojedinci visoko na Ekstraverziji trebali odabrati interakcijski sport koji zahtijeva društvenost i aktivnost. Pojedinci izražene Ekstraverzije smatraju natjecateljske situacije izazovnijim, a i doživljavaju ih manje neprijatnima nego introverti. Pored toga Ekstraverzija uključuje i želju za druženjem. Moguće objašnjenje razlika u Ekstraverziji između juniora i seniora može biti upravo razlika u motivu za igranjem košarke. Naime, moguće je da juniori igraju košarku upravo zbog druženja i natjecateljskih situacija kako bi ispunili određene socijalne potrebe koje mogu biti izraženije u njihovoj dobi, dok seniori s druge strane košarku doživljavaju dosta profesionalnije, kao posao i nešto od čega žive. Samim tim natjecateljske situacije i druženje doživljavaju značajno drugačije u odnosu na

juniore. U istraživanju koje je radio Trninić (2015) u kojem je između ostalog istraživao i razlike u osobinama ličnosti između juniora i seniora između te dvije grupe nije dobio značajnu razliku u stupnju izraženosti Ekstraverzije, međutim, postojala je tendencija (na razini značajnosti $p < 0.10$) ka većem stupnju izraženosti Ekstraverzije kod igrača juniorske u odnosu na igrače seniorske dobi. Značajno više nivoa dimenzije Otvorenost pokazuju seniori u odnosu na juniore. Moguće je da su čestice koje su uključene u spomenutu dimenziju ipak na određeni način "bliže" ili jasnije seniorima, zbog toga što imaju jasnije formirana mišljenja o iskustvima o kojima se u navedenim česticama ispituju, dok se mlađi ljudi po tom pitanju nisu dovoljno istražili, te im nije dovoljno jasno kako na takva pitanja odgovoriti. Također, moguće je da su seniori savjesnije čitali i odgovarali na pitanja pritom shvaćajući važnost koju ona imaju za istraživača. Trninić i sur. (2016) izvještavaju da seniorski igrači pokazuju više nivoa ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti, što prema autorima upućuje na stabilnije, tj. zrelije, prosocijalno, fleksibilno, maštovito i kreativno ponašanje u sportskom okruženju. Što se tiče razlika u percepciji samoefikasnosti, juniori pokazuju značajno više nivoa u odnosu na seniore. S obzirom na dob i put koji je pred juniorima pretpostavka je da su njima i potrebni viši nivoi samoefikasnosti kako bi uspješno prošli kroz neminovan proces selekcije koji vodi prema uspješnom profesionalnom sportašu. U prilog tome ide i nalaz Aidmana (2007, prema Trninić, 2015) koji je istraživao profil ličnosti elitnih juniorskih ragbijaša u Australiji. On izvještava da je samo 13 igrača uspjelo izboriti svoju poziciju u seniorskom natjecanju, dok je preostalih 19 završilo u nižim sustavima natjecanja ili su potpuno odustali od ragbija. S druge strane, stariji igrači već imaju jasnu sliku o vlastitim sposobnostima, temeljenu na dugogodišnjem iskustvu, povratnim informacijama kao i različitim evaluacijskim kriterijima, te se na osnovu toga može pretpostaviti da je njihova percepcija vlastite efikasnosti realnija u odnosu na mlađe igrače.

S obzirom na to da u sportskoj psihologiji postoje mišljenja da se mogu očekivati određene razlike u ličnosti između igrača koji igraju na različitim pozicijama zbog toga što različite pozicije mogu zahtijevati različita ponašanja koja su manje ili više prikladna za osobe s određenim karakteristikama ličnosti (Trninić, 2015), u istraživanju smo pokušavali istražiti da li postoje razlike u osobinama ličnosti i percepciji samoefikasnosti između unutarnjih (razigravač, bek-šuter i nisko krilo) i vanjskih (krilni centar i centar) igrača. Ovakva podjela je izvršena zbog toga što ove dvije grupe igrača imaju dosta zajedničkih tehničkih i pozicijskih zadataka. Jedina značajna razlika koja je nađena odnosi se na dimenziju ličnosti Savjesnost, dok je za Ekstraverziju značajnost granična ($t = -1.976$; $p = .051$); te kod obadvije

dimenzije više razine pokazuju unutarnji igrači, što je interesantno, pogotovo kada je riječ o Savjesnosti kod koje bi se s obzirom na zadatke koje imaju vanjski igrači viši nivoi očekivali upravo kod njih. Međutim, prije svega važno je naglasiti da se samo mali broj istraživanja bavio razlikama u ličnosti na temelju pozicija u igri, te da su se ta istraživanja obično fokusirala na specifična ponašanja sportaša, više nego na karakteristike ličnosti, te da trenutno ne postoji dovoljan broj empirijskih dokaza da bi se izvukli jasni zaključci o tim razlikama (Allen i sur, 2013). Na taj način, i naša očekivanja dolaze pod znak pitanja. Pored toga, ako uzmemo u obzir da je taj mali broj istraživanja raspoređen na više različitih sportova, kao što su odbojka, hokej, bejzbol, ragbi, nogomet i slično, postaje još teže zaključivati o navedenim razlikama u okvirima specifične sportske igre kao što je košarka. U istraživanju koje je provodio Sindik (2011) u kojem je istraživao razlike u osobinama ličnosti s obzirom na poziciju, jedina značajna razlika dobivena je u dimenziji Intelekt, i to u korist bekova naspram krilima i centrima. On je u ovom istraživanju pozicije podijelio na bekove s jedne strane (pozicija 1 i 2), te krila i centre s druge strane (pozicije 3,4 i 5). Trninić je (2015) u sličnom istraživanju u kojem je koristio podjelu prema pozicijama istu kao u našem istraživanju dobio nalaze prema kojima vanjski igrači imaju značajno višu razinu osobine Savjesnost u odnosu na unutarnje igrače. Ono što je vrlo važno naglasiti kada se istražuju razlike u navedenim varijablama s obzirom na poziciju igrača je i kontekst u kojem je istraživanje provedeno. U našem slučaju, radi se o specifičnom stanju u kojem se nalazi domaća košarka, jer, ako uzmemo u obzir ranije navedene probleme u BiH košarci, pretpostavljamo da se zbog sve manjeg broja igrača, među njima mogu gubiti određene razlike, iz razloga što, kako bi se popunio igrački kadar te da bi se ispunili zadaci koje košarkaška igra zbog svoje prirode prema pozicijama zahtijeva, igrači koji možda prirodno ne bi igrali određeni poziciju, moraju je zauzeti jer je broj igrača koji je mogu popuniti deficitaran ili ih uopće nema. To znači da je vrlo moguće da neki igrači prinudno igraju određene pozicije kako bi se zadovoljili zahtjevi same igre, te je moguće da se na taj način mijenja slika o stvarnim razlikama u osobinama ličnosti u odnosu na različite pozicije.

Samoprocjena kompetencija kod košarkaša nije se pokazala kao značajan faktor za nijednu od mjerenih varijabli. Utvrđena je visoka povezanost između Skale percepcije specifične samoeфикаsnosti kod košarkaša i Skale samoprocjene kompetencija kod košarkaša (.727, $p < 0.01$), što može upućivati na to da ove dvije skale mjere istu stvar. Unatoč tome obadvije mjere su zadržane u radu ponajprije jer se radi o pilot studiji, a jedan od budućih ciljeva nam je razvijanje instrumenata koji bi adekvatno mjerili navedena dva konstrukta. Naime, kako je

već navedeno u uvodu, kompetencije se odnose na skup vještina, znanja, sposobnosti i stavova koje utječu na procjenu vlastite vrijednosti, što posljedično utječe na postignuće (Šetić i sur., 2017). S druge strane, samoeфикаsnost se odnosi na procjenu sportaša koliko za sebe smatra da je sposoban nositi se s izazovima na koje nailazi u sportu. Međutim, nije dovoljno samo vjerovati da bi se u nečemu uspjelo. Ukoliko uvjerenje iza sebe nema čvrsto uporište u znanjima, sposobnostima i vještinama teško je vjerovati da će se pozitivan stav održati nakon niza doživljenih neuspjeha. Stoga je važno poticati osjećaj samoeфикаsnosti, ali i paralelno graditi konkretne temelje na kojima se ta samoeфикаsnost može razvijati (Balent, Kobilšet, Šašek, 2017). Dakle, jasno je da su percepcija samoeфикаsnosti i samoprocjena kompetencija različiti, ali usko povezani konstrukti koji se nameću kao jako bitni faktori za uspješan rad sa sportašima, kao i za uspješno bavljenje sportom, zbog čega nam se čini opravdanim ispitivati ih te pokušati stvoriti adekvatne mjere za njihovu procjenu.

Na kraju, potrebno se osvrnuti na prednosti i ograničenja ovog istraživanja. Prije svega važno je naglasiti da je ovo korelacijska studija koja nam ne dozvoljava generaliziranje rezultata, odnosno nemogućnost izvođenja zaključaka o uzročno-posljedičnim odnosima. Metodološko ograničenje ovog istraživanja odnosi se na strukturu uzorka odnosno na neprikladan omjer između broja vanjskih i unutarnjih igrača. Općenito, u strukturi košarkaških momčadi dvostruko je veći broj vanjskih igrača, što je posljedica standardnog oblikovanja sastava momčadi u kojem vanjski igrači čine glavninu momčadi u odnosu na unutarnje igrače. Relativno manji broj unutarnjih igrača prouzročio je smanjenu statističku snagu zaključivanja. Drugo metodološko ograničenje odnosi se na korištenje isključivo mjera samoprocjene, s obzirom na to da mjere samoprocjene kao jedini izvor podataka o ličnosti sportaša mogu biti ograničavajući faktor, te da bi te mjere trebale biti dopunjene drugim izvorima podataka kao što su procjene od strane drugih osoba, podaci o životnim ishodima ili testovni podaci (Larsen i Buss, 2008). Dalja ograničenja tiču se korištenog instrumentarija, odnosno instrumentarija specifično kreiranog za potrebe ovog istraživanja. Instrumenti, osim NEO-FFI, kreirani su i prvi put primijenjeni u ovom istraživanju i prema tome nisu ranije validirani. Unatoč tome, pouzdanost ovih testova provjerena statističkim analizama unutar ovog istraživanja je pokazala visoke koeficijente unutarnje pouzdanosti. Ono što bi bilo korisno u budućim istraživanjima je korištenje i longitudinalnog nacrta zbog toga što takav nacrt omogućuje istraživanje općih obrazaca, kao i individualnih razlika u razvoju ličnosti te odnosa između ranih i kasnijih ponašanja sportaša, te pruža vrijedne informacije o razvoju pojedinčeve ličnosti kroz vrijeme, odnosno iz razvojne perspektive.

Ograničenje transverznog nacrtu koji je korišten u ovom istraživanju je ispitivanje u jednoj vremenskoj točki te nemogućnost proučavanja individualnih razvojnih trendova. Pored toga, u narednim istraživanjima važno je uključiti adekvatniju mjeru uspjeha kao i trenerske procjene. Zaključno, podaci prikupljeni upitničkim mjerama za procjenjivanje osobina ličnosti nisu dostatni za cjelovitu interpretaciju ličnosti sportaša koja je presložena i preslojevita, te koja prema brojnim istraživačima podrazumijeva više od petofaktorskog modela.

Unatoč nedostacima u kontekstu metodologije ovo istraživanje ima vrijednost s obzirom na to da u Bosni i Hercegovini dosad nisu provedena istraživanja ovog tipa. U tom kontekstu ovaj rad može poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja. Provedba istraživanja u području osobina ličnosti predstavlja važan i koristan doprinos psihologiji sporta, te omogućava veći stupanj razumijevanja funkcioniranja ličnosti sportaša.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati da li postoje razlike u osobinama ličnosti, percepciji samoefikasnosti, te samoprocjeni kompetencija kod košarkaša s obzirom na dob (juniori i seniori), s obzirom na poziciju koju igraju (vanjski i unutarnji igrači), te s obzirom na nivo na kojem se natječu (prva i druga liga BiH).

Dobiveni rezultati pokazuju da juniori pokazuju značajno višu razinu Ekstraverzije i percepcije samoefikasnosti, dok s druge strane seniori pokazuju viši nivo otvorenosti. Kada su u pitanju pozicije igrača, unutarnji igrači pokazuju statistički značajno viši nivo Savjesnosti, te viši nivo Ekstraverzije na granici značajnosti, dok u ostalim mjerenim varijablama ne postoje značajne razlike. Između prvoligaša i drugoligaša nisu pronađene statistički značajne razlike niti u jednoj od mjerenih varijabli. Pored ranije navedenih nedostataka istraživanja koji su mogli utjecati na ovakav ishod, bitno je naglasiti da je i trenutno stanje u domaćoj košarci, gdje prevladava loša financijska situacija, sve manji broj profesionalnih ali i mladih igrača, gašenje klubova te generalno sve manji interes za košarku, također moglo u znatnoj mjeri smanjiti ili iskriviti razlike između košarkaša na mjerenim varijablama. Također, osobine ličnosti i samoefikasnost su samo jedan psihološki aspekt koji doprinosi sportskom postignuću, te bi u budućim istraživanjima bilo vrlo korisno uključiti i kognitivne faktore kao što su naprimjer pažnja i inteligencija.

Na kraju treba još jednom napomenuti da je ovo prvo istraživanje u BiH koje se bavilo osobinama ličnosti kod košarkaša, te je potrebno još dosta takvih i sličnih radova kako bi se barem u određenoj mjeri iskristalizirala kompleksnost odnosa između osobina ličnosti i košarkaške igre.

7. LITERATURA

- Allen, M. S., Greenlees, I., & Jones, M. (2011). An investigation of the Five-factor Model of Personality and Coping Behaviour in Sport. *Journal of Sports Sciences*, 29(8), 841-850.
- Allen, M. S., Greenlees, I., & Jones, M. (2013). Personality in sport: A comprehensive review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 6(1), 184-208.
- Andrić, M. Integrativne osobine ličnosti njihov uticaj na efikasnost igranja košarke u juniorskom uzrastu. *Apollinem Medicum Et Aesculapium*, 9(1), 18-26.
- Balent, B. Šašek, H., Kobilšek, A. (2017). *Psihološka znanja i alati u sportskoj praksi Priručnik za trenere*. Sportski savez Grada Zagreba
- Bandura, A. (1990). Perceived self-efficacy in the exercise of personal agency. *Journal of Applied Sport Psychology*, 2(2), 128-163.
- Cameron, J. E., Cameron, J. M., Dithurbide, L., & Lalonde, R. N. (2012). Personality traits and stereotypes associated with ice hockey positions. *Journal of Sport Behavior*, 35(2), 109.
- Cox, R. (2005). *Psihologija sporta: koncepti i primjene*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Junior, D. D. R. (2004). Statistical analysis of basketball performance indicators according to home/away games and winning and losing teams. *Journal of Human Movement Studies*, 47, 327-336.
- Dežman, B., Trninić, S., & Dizdar, D. (2001). Expert model of decision-making system for efficient orientation of basketball players to positions and roles in the game—Empirical verification. *Collegium Antropologicum*, 25(1), 141-152.
- Egloff, B., & Gruhn, A. J. (1996). Personality and endurance sports. *Personality and Individual Differences*, 21(2), 223-229.
- Feltz, D. L., & Lirgg, C. D. (2001). Self-efficacy beliefs of athletes, teams, and coaches. *Handbook of sport psychology*, 2(2001), 340-361.
- Harter, S. (1978). Effectance motivation reconsidered: Towards a developmental model. *Human Development*, 21, 34-64.
- Jakovljević, S., Karalejić, M., & Lazarević, L. (2010). The latent structure of conative dimensions of elite senior and junior basketball players. *Facta Universitatis: Series Physical Education and Sport*, 8(1), 21-30.

- Kirkcaldy, B. D. (1982). Personality profiles at various levels of athletic participation. *Personality and Individual Differences*, 3(3), 321-326.
- Larsen, R. J., & Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- McCrae, R.R., Costa, P.T. (2004). A contemplated revision of the NEO Five-Factor Inventory. *Personality and Individual Differences*, 36, 587-596.
- Morgan, W.P. (1985). Selected psychological factors limiting performance: A mental health model, *Limits of human performance*, 70-80. Champaign, IL: Human Kinetic
- Piedmont, R. L., Hill, D. C., & Blanco, S. (1999). Predicting athletic performance using the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 27(4), 769-777.
- Roberts, B. W., & DelVecchio, W. F. (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: a quantitative review of longitudinal studies. *Psychological bulletin*, 126(1), 3.
- Sindik, J. (2011). Differences between top senior basketball players from different team positions in Big Five personality traits. *Acta Kinesiologica*, 5(2), 31-35.
- Šetić R., Kolenović-Đapo J., Talović M. (2017). Validation Study of the Tactical-Technical and Social competencies of football players Scale, *Sportski Logos*, 15. 28/29, 11-17
- Terracciano, A., McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (2010). Intra-individual change in personality stability and age. *Journal of research in personality*, 44(1), 31-37.
- Trninić, S., & Dizdar, D. (2000). System of the performance evaluation criteria weighted per positions in the basketball game. *Collegium antropologicum*, 24(1), 217-234.
- Trninić, S., Kardum, I., & Mlačić, B. (2010). Hipotetski model specifičnih osobina vrhunskih sportaša u momčadskim sportskim igrama. *Društvena istraživanja*, 19(3 (107)), 463-485.
- Trninić, M. (2015). *Personality traits and motivational dimensions among basketball players of different age groups and positions*, Kineziološki fakultet, Sveučilište u Splitu).
- Trninić, V., Trninić, M., & Penezić, Z. (2016). Personality differences between the players regarding the type of sport and age. *Acta Kinesiologica*, 10(2), 69-74.

8. PRILOG

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

UPUTA

Najprije želimo da Vam se zahvalimo na učešću u ovom istraživanju čiji je nositelj Filozofski fakultet u Sarajevu. Naš glavni cilj je prikupljanje podataka o psihološkim karakteristikama košarkaša. Vaše učešće i pomoć u istraživanju sastoji se u popunjavanju nekoliko upitnika. Popunjavanje ovog upitnika je u potpunosti dobrovoljno i anonimno, stoga Vas molimo da na sva pitanja odgovarate potpuno iskreno. Pristup Vašim pojedinačnim odgovorima imat će samo autor istraživanja i svi podaci će, isključivo, biti obrađivani na grupnom nivou. Molimo Vas da pažljivo pročitate upute za sve upitnike i da odgovorite na sva pitanja najiskrenije što možete. Ovdje nema točnih i netočnih odgovora. Najbolji odgovor je onaj koji zaista odražava ono što mislite, kako se osjećate i ponašate.

Hvala Vam na suradnji!

Evalvacijski upitnik za košarkaše

Molimo Vas da ispod, na predviđenim mjestima, upišete tražene informacije.

SD

Šifra: _____ . Datum: _____ .

Dob: _____ . Spol: _____ .

Klub za koji trenutno nastupate: _____ .

U kojoj ligi se trenutno natječe vaš klub: _____ .

Koliko dugo se bavite košarkom: _____ .

Da li Vam je košarka jedini izvor prihoda: _____ .

Glavna pozicija na kojoj igrate: _____ .

Pored glavne pozicije da li igrate na još nekoj, i ako da, na kojoj: _____ ,
_____ .

Koja je bila Vaša prosječna minutaža u protekloj sezoni: _____ .

Da li imate iskustvo međunarodnog natjecanja:

DA NE
(Zaokružite odgovor)

Da li ste u mlađim kategorijama nastupali za državnu reprezentaciju:

DA NE
(Zaokružite odgovor)

Da li ste nastupali za seniorsku reprezentaciju:

DA NE
(Zaokružite odgovor)

SPS

Molimo Vas da, zaokružujući jedan od brojeva, označite u kojoj mjeri se dolje navedene tvrdnje odnose na Vas, odnosno u kojoj mjeri se sa njima slažete.

- 1 – Uopšte se ne odnosi na mene.
- 2 – Uglavnom se ne odnosi na mene.
- 3 – Niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene.
- 4 – Uglavnom se odnosi na mene.
- 5 – U potpunosti se odnosi na mene.

Odgovorite iskreno, ovdje nema dobrih i loših odgovora.

1. I kada sam jako umoran vjerujem da mogu uspješno proći protivnika.	1	2	3	4	5
2. I u važnoj utakmici siguran sam u preciznost svog šuta.	1	2	3	4	5
3. Bez obzira koliko sam uspješno u određenom dijelu utakmice napadao protivnike, sposoban sam preći idućeg protivnika.	1	2	3	4	5
4. Ne sumnjam u preciznost svog šuta ni kada sam promašio nekoliko otvorenih šuteva.	1	2	3	4	5
5. Siguran sam da mogu proći protivnika ionda kada igramo protiv bolje ekipe.	1	2	3	4	5
6. Vjerujem da mogu odigrati precizno dodavanje i nakon nekoliko pogrešnih dodavanja.	1	2	3	4	5
7. Ne bojim se driblati loptu ni nakon što sam već izgubio loptu u driblingu.	1	2	3	4	5
8. Bez obzira što sam loše raspoložen i nervozan, jednako sam siguran u preciznost svog šuta.	1	2	3	4	5
9. Umor ne utječe na kvalitetu mog dodavanja.	1	2	3	4	5
10. Ne odustajem od driblinga ni kada sam nervozan i loše raspoložen.	1	2	3	4	5
11. Ne bojim se driblati loptu ni kada me napada izuzetno brz i agresivan protivnik.	1	2	3	4	5
12. Usprkos negativnom rezultatu u utakmici i skorom kraju utakmice, siguran sam da mogu uspješno proći svakog protivnika.	1	2	3	4	5
13. I kada sam umoran i noge su mi teške, vjerujem da mogu pogoditi važan šut.	1	2	3	4	5
14. I kada sam lošeg raspoloženja neću pogriješiti u odigravanju akcije.	1	2	3	4	5
15. Siguran sam u svoje dodavanje i kada je protivnik vrlo brz i dobar u defanzivnoj igri.	1	2	3	4	5
16. Kada mi suigrači prigovaraju zbog neodigrane lopte i promašenog šuta, ja i dalje ne gubim povjerenje u preciznost svog šuta.	1	2	3	4	5
17. Čvrsto i agresivno napadam i idem u oduzimanje lopte i onda kada je protivnik vrlo kvalitetan i brz.	1	2	3	4	5
18. I kada se igraju važne utakmice neću pogriješiti u odigravanju dogovorene akcije.	1	2	3	4	5
19. I kada sam lošeg raspoloženja trudim se ići na svaki skok.	1	2	3	4	5
20. Vjerujem da mogu uhvatiti skok i onda kada protivnik ima grube i agresivne igrače.	1	2	3	4	5

SSK

Molimo Vas da, zaokružujući jedan od brojeva, označite u kojoj mjeri se dolje navedene tvrdnje odnose na Vas, odnosno u kojoj mjeri se sa njima slažete.

- 1 – Uopšte se ne odnosi na mene.
- 2 – Uglavnom se ne odnosi na mene.
- 3 – Niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene.
- 4 – Uglavnom se odnosi na mene.
- 5 – U potpunosti se odnosi na mene.

Odgovorite iskreno, ovdje nema dobrih i loših odgovora.

1. Dobar sam u asistiranju za postizanje koša.	1	2	3	4	5
2. Dobar sam u driblingu.	1	2	3	4	5
3. Postižem dosta koševa.	1	2	3	4	5
4. Uspješan sam u šutiranju iz reketa.	1	2	3	4	5
5. Uspješan sam u šutiranju s poludistance.	1	2	3	4	5
6. Uspješan sam u šutiranju za 3 poena.	1	2	3	4	5
7. Zadržavam loptu pod pritiskom protivničkog igrača.	1	2	3	4	5
8. Dobro ocijenim situaciju kada treba šutirati na koš.	1	2	3	4	5
9. Uspješan sam u vođenju lopte.	1	2	3	4	5
10. Odigravam brz pas kako bi iskoristio slabu organizaciju obrane protivnika.	1	2	3	4	5
11. Precizan sam prilikom izvođenja slobodnih bacanja.	1	2	3	4	5
12. Osiguravam loptu i zadržavam je dok se ne steknu preduvjeti za napad.	1	2	3	4	5
13. Na vrijeme odigravam pas.	1	2	3	4	5
14. Efikasan sam u otvaranju.	1	2	3	4	5
15. Kreiram prostor za sebe i suigrače.	1	2	3	4	5
16. Vršim pritisak na igrača s loptom.	1	2	3	4	5
17. Sposoban sam smanjiti protivnički prostor za djelovanje.	1	2	3	4	5
18. Vršim pritisak na igrača koji je na prvom dodavanju.	1	2	3	4	5
19. Postavljam se u odnosu na loptu kada je lopta u posjedu protivnika.	1	2	3	4	5
20. Pravovremeno dolazim i uspostavljam osnovnu obrambenu formaciju.	1	2	3	4	5
21. Prepoznajem trenutak oduzimanja lopte i adekvatno reagiram.	1	2	3	4	5
22. Prepoznajem i realiziram pritisak na loptu.	1	2	3	4	5
23. Pokrivam igrače protivničkog tima.	1	2	3	4	5
24. Pokrivam teren s obzirom na poziciju koju igram.	1	2	3	4	5
25. Uspješan sam u skoku.	1	2	3	4	5
26. Uspješan sam u blokiranju šuta.	1	2	3	4	5
27. Uspješan sam u duelu „jedan na jedan“.	1	2	3	4	5
28. Pravovremeno komuniciram sa suigračima tokom igre.	1	2	3	4	5

NEO PI_R

Molimo Vas, pažljivo pročitajte sva uputstva prije nego što počnete sa popunjavanjem.

Ovaj upitnik sadrži 60 tvrdnji. Molimo Vas, pažljivo pročitajte svaku tvrdnju i zaokružite jedan odgovor u mjeri u kojoj se ta tvrdnja na Vas odnosi ili ne odnosi.

- 1 – Potpuno netačna / nimalo se ne slažete.
- 2 – Uglavnom netačna / uglavnom se ne slažete.
- 3 – Otprilike podjednako i tačna i netačna / ne možete se odlučiti.
- 4 – Uglavnom tačna / donekle se slažete.
- 5 – Potpuno tačna / potpuno se slažete.

Ovdje nema tačnih i pogrešnih odgovora, pa zato ne treba da budete nekakav stručnjak da biste popunili ovaj upitnik. Opišite sebe što iskrenije i iznesite svoje mišljenje što je moguće točnije.

Ne treba da previše razmišljate o značenju svake tvrdnje, najbolje ćete učiniti ako izaberete onaj odgovor koji vam, pošto ste razumjeli šta tvrdnja znači, prvo padne na pamet.

Odgovorite na svaku stavku. Ukoliko ste napravili grešku, ili ste se predomislili, ništa nemojte brisati! Samo prekržite pogrešan odgovor znakom „X“, a zatim zaokružite željeni odgovor. Molimo Vas da u radu odgovorite na svaku tvrdnju! Nemojte izostaviti nijednu!

Nakon što date sve odgovore na postavljene tvrdnje, odgovorite na pitanja A, B, i C na kraju ovog upitnika.

1 Potpuno netočno 2 Uglavnom netočno 3 Nisam siguran 4 Uglavnom točno 5 Potpuno točno	1	2	3	4	5
1. Nisam od onih koji brinu.					
2. Volim da sam okružen velikim brojem ljudi.					
3. Ne volim da trošim vrijeme na sanjarenje.					
4. Nastojim da budem velikodušan sa svima koje sretnem.					
5. Svoje stvari držim čistim i urednim.					
6. Često se osjećam manje vrijednim od drugih.					
7. Lako se nasmijem.					
8. Kad ustanovim pravi način kako da uradim nešto, onda ga se i držim.					
9. Često se raspravljam sa članovima svoje obitelji i kolegama sa posla.					
10. Uspjeva mi da se dobro organizujem i na vrijeme obavim posao.					
11. Kada sam pod velikim pritiskom, ponekad mi se čini kao da ću se raspasti.					
12. Ne mislim da sam baš bezbrižna osoba.					
13. Privlače me oblici koje nalazim u prirodi i umjetnosti.					
14. Ima onih koji me smatraju sebičnim i samoživim.					
15. Nisam baš sistematična osoba.					
16. Rijetko sam tužan ili potišten.					
17. Baš volim da razgovaram sa ljudima.					
18. Govornici koji iznose prouriječne stavove mogu da zbune i zavedu slušaoce.					
19. Više volim da surađujem nego da se takmičim sa drugima.					

20. Trudim se da savjesno obavljam zadatke koji mi se dodjeljuju.	1	2	3	4	5
21. Često sam napet i uznemiren.	1	2	3	4	5
22. Volim da budem u centru zbivanja.	1	2	3	4	5
23. Nisam od onih što vole poeziju.	1	2	3	4	5
24. Kada je potrebno, znam da budem oštar i zajedljiv.	1	2	3	4	5
25. Imam jasne ciljeve i organizirano radim na njihovom ostvarenju.	1	2	3	4	5
26. Ponekad se osjećam potpuno bezvrijedno.	1	2	3	4	5
27. Obično više volim da sam obavljam poslove.	1	2	3	4	5
28. Često probam neku novu ili inozemnu hranu.	1	2	3	4	5
29. Vjerujem da će vas većina ljudi iskoristiti, samo ako im pružite priliku.	1	2	3	4	5
30. Izgubim silno vrijeme prije nego što počnem nešto da radim.	1	2	3	4	5
31. Rijetko osjećam strah ili strepnju.	1	2	3	4	5
32. Često se osjećam kao da pucam od snage.	1	2	3	4	5
33. Rijetko primjećujem atmosferu na različitim mjestima i osjećanja koje ona izaziva.	1	2	3	4	5
34. Simpatičan sam većini ljudi koja me zna.	1	2	3	4	5
35. Ulažem veliki napor da bih ostvario svoje ciljeve.	1	2	3	4	5
36. Često me razbijesni to kako se ljudi ophode sa mnom.	1	2	3	4	5
37. Ja sam vesela i dobro raspoložena osoba.	1	2	3	4	5
38. Vjerujem da bi za moralne odluke trebalo da se obratimo vjerskim vođama.	1	2	3	4	5
39. Ima ljudi koji me smatraju hladnim i proračunatim.	1	2	3	4	5
40. Kada preuzmem nešto na sebe, zna se da ću to izgurati.	1	2	3	4	5
41. Kada stvari krenu loše, često se osjećam obeshrabren i želim da odustanem.	1	2	3	4	5
42. Nisam veseli optimista.	1	2	3	4	5
43. Kada čitam poeziju ili gledam neko umjetničko djelo, dešava mi se da osjetim jezu ili navalu uzbuđenja.	1	2	3	4	5
44. Tvrdoglav sam i nepokolebljiv.	1	2	3	4	5
45. Ponekad nisam pouzdan koliko bih želio.	1	2	3	4	5
46. Rijetko se osjećam usamljeno i tužno.	1	2	3	4	5
47. Živim brzo.	1	2	3	4	5
48. Ne zanimaju me razmišljanja o prirodi kosmosa i čovjekovoj sudbini.	1	2	3	4	5
49. Nastojim da budem pažljiv i uviđavan prema drugima.	1	2	3	4	5
50. Ja sam od onih koji posao uvijek privedu kraju.	1	2	3	4	5
51. Često se osjetim bespomoćno, pa mi je potreban neko da riješi moje probleme.	1	2	3	4	5
52. Ja sam vrlo aktivna osoba.	1	2	3	4	5
53. Spadam u intelektualno radoznale ljude.	1	2	3	4	5
54. Ako mi se neko sviđa, dam mu to do znanja.	1	2	3	4	5
55. Uvijek mi je teško da se organizujem.	1	2	3	4	5
56. Dešavalo se da mi je došlo da od sramote propadnem u zemlju.	1	2	3	4	5
57. Više volim da idem svojim putem, nego da budem vođa drugima.	1	2	3	4	5
58. Često uživam da se poigram sa teorijskim i apstraktnim idejama.	1	2	3	4	5
59. Kad moram, spreman sam da manipuliram drugima da bih postigao ono što želim.	1	2	3	4	5
60. U svemu što radim – težim savršenstvu.	1	2	3	4	5

Molimo Vas da zaokružite odgovore i na sljedeća pitanja:

A. Pokušao sam da odgovorim na sva pitanja iskreno i precizno.	1	2	3	4	5
B. Da li ste odgovorili na sva pitanja.	DA	NE			
C. Da li ste upisali Vaše odgovore na odgovarajuća mjesta.	DA	NE			